

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

TANJA VUČKOVAC

Povedkov prilastek kot samostojni stavčni člen

Diplomsko delo

Celje, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

TANJA VUČKOVAC

Povedkov prilastek kot samostojni stavčni člen

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Mojca Smolej

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: Slovenistika

Celje, 2012

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Mojci Smolej, ki me je s potrpežljivostjo ter znanjem usmerjala skozi celoten proces pisanja diplomske naloge in mi bila v ogromno pomoč tako pri teoretičnem delu naloge kot pri analitičnem. Najlepša hvala za ves trud in prijaznost!

Zahvaljujem se svoji družini – mami, ki mi je zmeraj stala ob strani in bila pripravljena storiti vse zame; ljubečemu očetu, ki me je naučil, da je zmeraj potrebno vztrajati do samega konca za dosego želenih ciljev; bratu za njegovo podporo, mnoge nasvete ter spodbudo, ki mi je v najtežjih trenutkih pomenila največ. Hvala za brezpogojno ljubezen in potrpežljivost! Zahvaljujem se tudi fantu Juretu za vso podporo in spodbudo skozi celoten študij in za to, ker je verjel vame tudi takrat, ko sama nisem več verjela vase.

IZVLEČEK

Povedkov prilastek kot samostojni stavčni člen

V diplomski nalogi sem obravnavala povedkov prilastek kot samostojni stavčni člen s pomočjo slovnic in člankov s strani Antona Breznika, Jožeta Toporišiča in Brede Pogorelec. Njihove objave sem povzela in nato v kolumnah revije Mladina analizirala povedkov prilastek na podlagi definicij, ki so jih podali v svojih delih. Poleg povedkovega prilastka sem analizirala tudi primere, ki bi lahko bili razumljeni na več načinov.

Ključne besede: *povedkov prilastek, stavčni člen, Jože Toporišič, Breda Pogorelec, analiza*

ABSTRACT

The predicate attribute as an independent clause

In my thesis, I discussed the predicate attribute as an independent clause with the help of grammar books and articles written by Anton Breznik, Jože Toporišič and Breda Pogorelec. I summed up their publications and analysed the predicate attribute in the columns published in a magazine called Mladina according to the definitions given in their works. Besides that I also analysed examples which could have been understood in more ways.

Keywords: *predicate attribute, clause, Jože Toporišič, Breda Pogorelec, analysis*

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	2
2. POVEDKOV PRILASTEK SKOZI ČAS	2
2.1. ANTON BREZNIK	2
2.2. JOŽE TOPORIŠIČ	2
2.3. BREDA POGORELEC	6
3. ANALIZA PRIMEROV POVEDKOVEGA PRILASTKA V REVJI MLADINA	9
3.1. ANALIZIRANI PRIMERI	9
3.2. SKLEP ANALIZE	14
4. ZAKLJUČEK	15
5. POVZETEK	16
6. LITERATURA	17
7. SEZNAM PRILOG	17

1. UVOD

Povedkov prilastek ali predikativ kot samostojni stavčni člen v okviru predikata pomensko in smiselno dopolnjuje celoten stavek oz. poved. Funkcijsko ga je nemalokrat težko razločevati od povedkovega določila.

V uvodnem poglavju diplomskega dela bom skušala opredeliti splošna teoretična spoznanja o povedkovem prilastku, v analitičnem poglavju pa bom na podlagi analize 20 kolumn, objavljenih v reviji Mladina, skušala preveriti in dopolniti v uvodnem poglavju predstavljene skladijskopomenske vloge povedkovega prilastka.

2. POVEDKOV PRILASTEK SKOZI ČAS

2.1. ANTON BREZNIK

Dr. Anton Breznik v svoji slovnici iz leta 1934 obravnava osnovne pojme o povedku. Zapiše, da nam povedek poda informacijo o tem, kaj osebek dela oz. kaj z njim je. V nadaljevanju omenja povedkovo določilo – kaj je, kakšno mora biti –, prav tako pa omenja tudi prilastek kot atribut, ki natančneje določa samostalniške besede, ne pa prilastek v smislu povedkovega prilastka. V razdelku o prilastku je edina stvar, ki bi jo lahko povezovali s povedkovim prilastkom, dejstvo, da se prilastek lahko rabi povedno, in sicer v primeru, da izraža slučajno stanje. Imenuje ga povedni prilastek, hkrati pa pove, da se ta lahko pojavlja kot samostalnik, pridevnik (deležnik), itd. Navede tudi nekaj primerov, kot npr. *Vrnil se je zdrav in vesel*. Če se pojavlja kot samostalnik, se običajno rabi z veznikom *kot*, *ko* ali pa tudi brez njega, npr. *Tam služi kot učitelj.*, *Umrli je junak* (= kot junak). Pod opombo tudi zapiše, da se veznika *kot* in *ko* uporabljata le v pisavi, medtem ko se v govoru navadno izpustita.

2.2. JOŽE TOPORIŠIČ

Jože Toporišič velja za vodilnega in najvplivnejšega slovenskega jezikoslovca. V svoji dolgi karieri je napisal veliko jezikoslovnih razprav in del, med katerimi je zagotovo

najpomembnejša *Slovenska slovnica*. V marsikaterem od teh del je omenil tudi povedkov prilastek. Sama sem v obravnavo vzela štiri ključna dela: *Slovenski knjižni jezik 3*, *Slovenska slovnica* (1976 in 2000) in *Nova slovenska skladnja*.

V delu *Slovenski knjižni jezik 3* (v nadaljevanju: SKJ 3) povedkovega prilastka ne definira, ampak samo pove, da imajo povedkov prilastek samo pomensko popolni glagoli in poleg navede nekaj primerov, npr. *Sava teče motna*. V nadaljevanju, kjer obravnava ujemanje povedka z osebkom, pod končno točko ponovno omenja povedkov prilastek: »Povedkov prilastek se pri neprehodnih glagolih ravna v spolu, številu in sklonu po osebk /.../ Pri prehodnih glagolih stoji povedkov prilastek v istem sklonu, številu in spolu kot predmet«. (Jože Toporišič, 1967: 189).

V *Slovenski slovnici* iz leta 1976 avtor omenja povedek s povedkovim prilastkom in definira to kot: »Zapleteno zložena oblika povedka je zveza povedka in povedkovega prilastka.« (Jože Toporišič, 1976: 482). Sam tudi pove, da je povedkov prilastek poseben stavčni člen, ki se bistveno razlikuje od povedkovega določila, ter to problematiko podrobno obravnava na drugem mestu. Tam nameni povedkovem prilastku definicijo po pomenu, obliki in položaju v stavčni zgradbi ter doda nekaj primerov rabe.

Povedkov prilastek po pomenu definira kot: »Povedkov prilastek je pomensko del stavka, ki osebkovi ali predmetni frazi pripisuje t.i. priložnostno ali neobvezno lastnost«. (Jože Toporišič, 1976: 487). Za ponazoritev uporabi isti primer kot v SKJ 3 – *Sava teče motna*. Besedo *motna* lahko razumemo tako, da bi lahko to isto besedo zamenjali s katero drugo, npr. *bistra*. Sama beseda ne spremeni dejanja povedi; podana beseda je samo dodatna informacija o poteku dejanja oz. stanja povedi. Tako lahko razumemo tudi besedo *blagajnika* v primeru *Tomaža so izvolili za blagajnika*, saj bi lahko to ravno tako zamenjali s katero drugo besedo. Vprašalnica za povedkov prilastek je *kakšen* + povedek z osebkom oz. predmetom ali tudi *kdo* ali *kaj* + povedek z osebkom oz. predmetom.

»Oblikovno je povedkov prilastek v imenovalniku, kadar se nanaša na osebek, v drugih sklonih pa je tedaj, ko se nanaša na predmet«. (Jože Toporišič, 1976: 487). Povedkov prilastek je lahko samostalniška fraza (npr. *Jure se je iz partizanov vrnil cel možak*), pridevniška fraza (npr. *Sava teče motna*) ali pa fraza kakšne druge vrste (npr. *Domov se je vrnila veselega srca*). Samostalniška in pridevniška fraza sta lahko predložni ali nepredložni

(npr. *Spoznali smo te za pridnega in poštenega*). Pojavljajo se lahko tudi prilastki z veznikom, kot npr. *Kot otrok sem se rad igral v potoku*.

O položaju povedkovega prilastka v stavčni zgradbi avtor omeni to, da je povedkov prilastek oblikovno odvisen od osebka oz. predmeta. Lahko ga pretvorimo v povedkovo določilo ob osebk, katerega pojasnjuje kot povedkov prilastek, in ob pomožnem glagolu *biti*. Na koncu omeni tudi to, da je lahko povedkov prilastek izražen stavčno, npr. *Izvolili so ga, (da) bo predsednik*.

Toporišič loči primere rabe povedkovega prilastka v štiri skupine:

1. Brez predloga ali veznika: *Vzgojili smo ga poštenega državljana*.
2. S predlogom *za*: *Soseda smo doslej imeli (smatrali) za prijatelja*.
3. S predlogom *za* ali veznikom *kot*: *Priznavali smo ga za/kot genija*.
4. Z veznikom *kot*: *Poznal sem te kot otroka*.

V *Novi slovenski skladnji* Toporišič obravnava povedkovo določilo in prilastek, ne pa povedkov prilastek. Za povedkovo določilo trdi, da je samo del stavčnega člena oz. je nesamostojen/stranski stavčni člen, saj postane stavčni člen šele skupaj z glagolom, ob katerem se nahaja. Isto trdi tudi za prilastek, in sicer, da postane pravi stavčni člen šele ob besedi, ki jo pojasnjuje, medtem ko je sam zase le del stavčnega člena. Vendar se to nanaša na prilastek, ne pa tudi na povedkov prilastek, ki ga ne moremo razumeti enako kot prilastek. V nadaljevanju se avtor osredotoča na razmerje med povedkom in osebk, imenovano tudi prisojevalno razmerje, kjer malo pozornosti nameni tudi povedkovemu prilastku. K prisojevalnemu razmerju prišteva tudi povedkov prilastek, »pojem, ki ga novejša slovenska slovnica ne pozna več /.../ Tak prilastek je zveza *zdrav in vesel* v stavku *Vrnil se je zdrav in vesel*«. (Jože Toporišič, 1982: 159).

Nazadnje sem v obravnavo vzela Toporišičevo najpomembnejše in verjetno tudi najvplivnejše delo *Slovenska slovnica* iz leta 2000. Avtor povedkov prilastek tukaj podrobneje obravnava kot v drugih delih. Najprej ga definira kot »tisti samostojni stavčni člen, ki naknadno pojasnjuje kak samostalnik (ali samostalniško besedno zvezo) v vlogi osebka ali predmeta (pa tudi določenih vrst prislovnega določila)«. (Jože Toporišič, 2000: 557). Razvijemo ga lahko v samostojni stavek ob pomožnem glagolu *biti*. Avtor kot primer navede stavek *Sava teče motna* (← *Sava teče; je motna.*).

V razdelku o glagolskih besednih zvezah so omenjene tudi zveze glagola s povedkovim določilom oz. prilastkom. Avtor na splošno loči dve vrsti teh zvez:

1. Zveze ob predmetnopomenskih glagolih: *hoditi bos, teči nemoten*
2. Zveze ob pomožnih (ali veznih) glagolih: *biti star, biti všeč*

Tiste zveze, katere lahko razstavimo na dve enoti, ki sta obvestilno samozadostni, imenujemo povedkov prilastek; tiste, ki pa so samozadostne samo, če so razstavljene enote druga ob drugi, pa imenujemo povedkovo določilo. Sledi torej dejstvo, da imajo povedkov prilastek lahko samo vsi predmetnopomenski glagoli. Glede na to loči Toporišič tri skupine povedkovih prilastkov, in sicer je povedkov prilastek lahko:

1. Osebkov: *teči moten, umreti mlad*
2. Smiselnega osebkov: *mlademu (se sanjati), npr. (Meni se je sanjalo) mlademu*
3. Predmetni v različnih sklonih: *bati se učitelja slabo razpoloženega*

V razdelku o stavčnih členih avtor ponovno obravnava povedkov prilastek, vendar popolnoma enako kot v svoji slovnici iz leta 1976.

Kot zadnjo stvar, ki se nanaša na povedkov prilastek, je avtor omenil v razdelku o podrednih zvezah stavkov. Kot vrsto odvisnikov po stavčnočlenski vlogi je Toporišič dodal tudi odvisnik povedkovega prilastka. Definicija, ki jo poda, se glasi tako: »Odvisnik povedkovega prilastka je stavčni povedkov prilastek«. (Jože Toporišič, 2000: 639). Veznik za ta odvisnik je *kako* oz. *ko*. Navedel je tudi nekaj pridevniških zgledov, kot npr. *Vsi smo slišali, kako ste govorili o tem.* □ *Videla sem te, ko si bežal v gozd* ← *Videla sem te bežečega v gozd.*

Za konec bi rada podala zelo pomembno opazko v zvezi s Toporišičevo Slovnico iz leta 2000. V delu, kjer avtor definira dve vrsti glagolskih zvez, in sicer kot tiste ob predmetnopomenskih glagolih in tiste ob pomožnih glagolih, trdi, da imajo vsi predmetnopomenski oz. pomensko popolni glagoli lahko ob sebi povedkov prilastek. Navede tudi nekaj primerov, ki pa so vsi povsem enostavni (celo preveč enostavni), šolski primeri povedkovega prilastka. Hkrati so pa tudi sporni, saj so vsi navedeni primeri brez predlogov, kot npr. *rasti sam, bati se učitelja slabo razpoloženega*,... Toporišič pa nato nadaljuje z definicijo, da imajo vsi pomožni glagoli oz. pomensko nepopolni glagoli ob sebi povedkovo določilo, ki jih natančneje določa. Doda tudi seznam desno vezljivih pomensko nepopolnih glagolov, med katerimi lahko najdemo takšne glagole, kakršne je avtor uporabil tudi v primerih, kjer je definiral povedkov prilastek (npr. *imenovati*). Glede na njegovo definicijo, da se povedkovo določilo nahaja ob pomensko

nepopolnih glagolih in povedkov prilastek ob pomensko popolnih glagolih, avtor s tem samega sebe izključuje. Kaj je torej res? Ali je lahko isti glagol hkrati pomensko popoln in pomensko nepopoln in kot tak uporabljen s povedkovim določilom in povedkovim prilastkom?

2.3. BREDA POGORELEC

Verjetno najpomembnejši prispevek o povedkovem prilastku je članek Brede Pogorelec z naslovom *Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji*. Avtorica začne svoj članek z opazko, da je bil povedkov prilastek kot kategorija posebne skladenjske oblike pri nas po več kot treh desetletjih jezikoslovno opažen šele v Toporišičevem SKJ I; pred tem je povedkov prilastek v svoji slovnici obravnaval Breznik, medtem ko se je Slovnica štirih temu izognila.

Pogorelčeva predlaga drugačno poimenovanje za povedkov prilastek zaradi drugačnega načina določevanja, in sicer predlaga izraz dopolnilnik. Definira ga kot »tisti povedkov prilastek, ki p o s t o p n o r a z v i j a povedek, če je ta izražen s polnopomenskim glagolom. Njegovo določanje je zato fakultativno in ne obvezno /.../« (Breda Pogorelec, 1972: 317). Ta naziv je primernejši zato, ker obstaja verjetnost, da bi zamenjevali povedkov prilastek s povedkovim določilom ali prilastkom. Po njenem mnenju je dopolnilnik zelo razširjena skladenjska oblika. Najpomembnejša vloga, ki jo opravlja v stavku, je zgostitev sporočila, hkrati pa pri tem ustvarja večjo pomensko intenziteto v povedi, kar je idealna lastnost vsakega besedila. Pri umetnostnih besedilih pa to lastnost štejemo med tiste, ki ta besedila pogojujejo tako po vsebini kot tudi po obliki.

»Dopolnilnik je skladenjska oblika, ki *neobvezno* določa samostalniško preko polnopomenskega povedka; samostalniško je navadno osebek ali predmet, tudi prislovno določilo« (Breda Pogorelec, 1975: 120) je ena izmed avtoričinih definicij povedkovskega prilastka. Povedke z nepopolnim pomenom pa obvezno določata povedkov prilastek ali povedkovo določilo. Poda tudi nekaj primerov povedkovskega prilastka oz. dopolnilnika pri glagolih z nepopolnim pomenom, kot npr.:

- a) Postal je *popustljivejši*.
- b) Čutil se je *nepoklican / nepoklicanega*.
- c) Imenovali so ga za *predstojnika*.

- d) Okno je pustil *odprto*.
- e) Pokazal se je (kot) *skopuh*.

Pri polnopomenskih povedkih ima dopolnilnik vlogo izražanja okoliščin, v katerih dejanje poteka, prav tako pa tudi stanje samostalniških pomenov, ki jih uveljavlja preko povedka. Pri pregledu gradiva iz besedne umetnosti se je videlo, da je bil v posameznih dobah in pri različnih piscih, izbor glagolskih povedkov zelo različen. Gradivo je delno nepopolno za zelo podrobno obdelavo, saj so bila zbrana umetnostna besedila avtorjev kot so Cankar, Župančič, Murn, in pa nekaterih mlajših besedil avtorjev kot Kosovel, Pregelj, Kosmač, Zidar in drugi. Najbolj pogosti so bili dopolnilniki pri glagolih, ki so izražali stanje (npr. stati, živeti, ležati in ostali) oziroma spremembo stanja (kot npr. iti, čutiti, dvigniti se in ostali). Posamezni tipi dopolnilnikov se razlikujejo pri določenih glagolih, kar pa je odvisno od besedila.

Dopolnilnik se lahko pri analizi zamenjuje s prislovnim določilom načina; razlikuje se pri ujemanju pridevnikov s samostalniki v stavku. Zaradi tega je funkcijska slovnica nakazala na potrebno hkratno dvojno vprašanje pri analiziranju naše skladenjske oblike: *Kateri dela?* ter *Kako dela?* Ugotovili so, da se pridevniški dopolnilnik nujno ujema s samostalniško obliko določeno preko glagola, medtem ko za ostale oblike lahko ugotovimo skupno ujemanje s katero zamišljeno pridevniško obliko, s katero tako zvezo razložimo.

Pretvorbena slovnica je pri proučevanju in prepoznavanju te jezikovne zgostitve ugotovila in opozorila na to, da je »dopolnilnik vstavljen kot del povedka drugega, lahko bi rekli pojasnjevalnega stavka, v osnovno stavčno zgradbo«. (Breda Pogorelec, 1975: 121). Osnovni stavek se imenuje tudi matrični stavek (MS), pojasnjevalni pa skladniški ali konstituantni (KS). Obstajajo pretvorbena pravila, ki določajo vstavitev KS v MS; ta pravila ne določajo le opuščanja morfemov ter prilagajanja dopolnilnika situaciji v MS, temveč tudi položaj v MS, kamor se lahko dopolnilnik vstavi. Prav tako je položaj odvisen tudi od razmer v kontekstu. Kot primer takšnega pretvorbenega vzorca navede avtorica naslednji primer: — — je pokimal Aleš *nekoliko zamišljen*. (Cankar — /MS/ — — je pokimal Aleš. /KS/ (On) (je bil) *nekoliko zamišljen*. — — Na voljo sta obe obliki, in sicer zgoščena z dopolnilnikom in pa razvezana z dvema samostojnima stavkoma. Glede na pregled, obdelavo in primerjavo umetnostnih besedil, se navadno rabita obe možnosti.

Pomembna ugotovitev je bila, da »dopolnilniki so zaradi omejene posebnosti ujemanja s sintaktičnim samostalnikom predvsem pridevniki in pridevniške besede ali sintagme«. (Breda Pogorelec, 1975: 121). Avtorica je navedla tudi nekaj primerov iz del naših največjih avtorjev, kot npr. *Bela kakor nevesta se sveti na holmu Sveta Trojica* (Cankar). — Toda župnik je *sam* sprevidel, — — (Kosmač).

Pomembno vlogo zgostitelja sporočila imajo dopolnilniški polstavki (npr. *Utrujen od dolge večerne poti* sem ležal na zofi (z zatisnjenimi očmi). (Cankar)). Med pogostimi dopolnilniki je tudi takšen iz samostalniških besed, ki se lahko pojavijo v opisnem povedku, toda te samostalnike pogosto zamenjujejo z osebki, ravno zaradi oblike imenovalnika. Še vedno pa nam sam kontekst in pretvorbeni postopek pokažeta, da gre v takšnih primerih za dopolnilnik. Kot primere samostalniških dopolnilnikov je avtorica ponovno uporabila stavke naših pomembnih avtorjev, kot npr. Takrat sem se spomnil starega kuharja, ki mi je *osemnajstletniku* v goriškem zaporu vsak večer priporočal — — (Kosmač).

Poseben članek pogosto uvaja samostalnike; najpogosteje med takšne členke spadajo primerjalni *kakor/kot/ko* (npr. — — so se bližale cerkvi, ki je *kakor pohlevna kura* čepela v kotlini na razpotju dveh dolin (Kosmač)). Pretvorbena oblika dokaže, da je to res dopolnilnik: /MS/ (cerkev) je čepela v kotlini — — in (KS) (Ona) (je bila) *kakor pohlevna kura*.

Omenjane so tudi nekatere zveze, ki za izpeljavo pretvorbene oblike iz skladniških stavkov potrebujejo glagol *imeti*. Mednje štejemo tudi t. i. romanske zveze, ki so nam znane predvsem iz besedil Moderne, kot npr. Šel je, *roke v žepu, hrbet globoko upognjen*. (Cankar). Ta primer nam kaže tudi na dvakratnost dopolnilnika, saj je v skladniškem stavku sestavljen iz še enega dopolnilnika, in sicer *upognjen*: /KS/ (On je imel) *hrbet upognjen*.

Potrebno je še omeniti dopolnilnike, ki nimajo tako natančno razvidne pretvorbene oblike (npr. Hodila je v *plašču*. = oblečena v plašč; Videl ga je *prihajati*. = Videl ga je *prihajajočega*.)

3. ANALIZA PRIMEROV POVEDKOVEGA PRILASTKA V REVJI MLADINA

Za analitični del svoje diplomske naloge sem se odločila, da bom v obravnavo vzela 20 kolumn revije Mladina, ki so dodane k prilogam na koncu diplomske naloge, in v njih analizirala povedkove prilastke.

Primere stavkov, v katerih so bili povedkovi prilastki, sem podrobneje obdelala, in sicer sem z različnimi barvami ločila glagol, povedkov prilastek in druge stavčne člene ter nato določila posamezne značilnosti sestavin – pri glagolu sem določila vezljivost, pri povedkovem prilastku pa besedno vrsto. Z rdečo barvo so označeni **povedkovi prilastki**, z modro **glagoli**, z zeleno **prislovna določila**, z roza **povedkova določila**, z vijolično pa **predmeti**.

Ker je tipičnih primerov povedkovega prilastka zelo malo, sem obravnavala tudi takšne primere, ki so lahko zavajajoči in pa takšne, ki so dvoumni in tako tudi težje razumljivi. Navedla sem tudi nekaj primerov, pri katerih velikokrat pride do napak pri določanju stavčnih členov, saj jih lahko razumemo povsem drugače. Povedkov prilastek je v večini primerov zelo težko določiti, zato je možno najti tudi takšne primere, pri katerih ne moreš biti prepričan, ali gre res za povedkov prilastek ali kateri drugi stavčni člen.

3.1. ANALIZIRANI PRIMERI

- (1) /.../ sporočila, da izključno sebe samo **šteje za najzaslužnejšo** za konec neke zgodbe /.../ (Priloga 1)

Pomensko popoln glagol v tem primeru je glagol *šteti za*, ki je desno vezljiv. Zveza *glagol + predlog za* je zelo pogost in nam lahko tudi mnogo olajša delo pri iskanju oz. določanju povedkovega prilastka.

Povedkov prilastek *najzaslužnejša* kot besedna vrsta je pridevniška beseda oz. pridevnik.

- (2) **Popolnoma brez sramu je** celo ob tej priložnosti drobnjakarsko **napadla** opozicijske nasprotnike/.../ (Priloga 1)

Za ta primer nisem povsem prepričana, ali gre res za povedkov prilastek. Lahko bi ga primerjali z zgledom, ki ga je tudi Toporišič uporabil v svoji slovnici, in sicer *Po ulici hodi z orožjem* (*Po ulici* - prislovno določilo kraja; *hodi* – povedek; *z orožjem* - povedkov prilastek). Tako bi lahko tudi v tem primeru skrajšali in obrnili zadeve ter rekli: *Ob tej priložnosti je napadla popolnoma brez sramu* (*Ob tej priložnosti* - prislovno določilo časa; *je napadla* – povedek; *popolnoma brez sramu* - povedkov prilastek).

Ta stavek lahko tudi razdelimo na dva dela: *Celo ob tej priložnosti je drobnjakarsko napadla opozicijske nasprotnike, in sicer popolnoma brez sramu*.

Če ta primer lahko obravnavamo kot povedkov prilastek, potem je glagol *napasti* desno vezljiv, povedkov prilastek pa je prislov.

- (3) /.../ tistega, ki je »že pred 20 leti *želel* Hrvaško *videti v skupnosti evropskih držav*«
/.../ (Priloga 1)

Ta primer bi lahko primerjali s tipičnim šolskim primerom *Želim te videti srečno*. V obeh se pojavita ista povedka, predmet v tožilniškem sklonu ter povedkova prilastka oz. beseda/besedna zveza, ki poda neko dodatno pojasnilo. Čeprav bi lahko *v skupnosti evropskih držav* razumeli tudi kot prislovno določilo kraja (kje?).

Glagol *želel* je naklonski glagol (pomensko nepopoln), glagol *videti* pa je pomensko popoln in desno vezljiv. Če je to res povedkov prilastek, je ta v obliki samostalniške besedne zveze.

- (4) /.../ *piše* Kosorjeva *kot kaka razigrana najstnica*. (Priloga 1)

Ta primer navajam kot primer, pri katerem verjamem, da veliko ljudi naredi napako in označi *kot kaka razigrana najstnica* kot povedkov prilastek, ki pa to ni. *Kot kaka razigrana najstnica* je primer prislovnega določila načina oz. primere.

- (5) *Povsem odmaknjena od resničnosti, ljudstva, politične realnosti je* premierka *uprizorila* proslavo ob dnevu državnosti /.../ (Priloga 1)

V tem primeru gre za značilen povedkov prilastek, čeprav bi ga verjetno dosti ljudi spregledalo. Glagol *uprizoriti* je desno vezljiv, povedkov prilastek pa je prislov.

- (6) Seveda *je* Šeks dokumente, s katerimi razpolaga ta resna mednarodna organizacija, takoj *razglasil za zaroto srbskega političnega podzemlja* /.../ (Priloga 2)

Glagol *razglasiti za* je desno vezljiv. Povedkov prilastek je uporabljen kot samostalniška besedna zveza.

(7) /.../, da ga *je* sodnik ironično *poimenoval obtoženčev »četrti odvetnik«* /.../ (Priloga 2)
Pri razlagi tega primera se lahko naslonimo na primere iz Toporišičeve slovnice z glagolom imenovati oz. imenovati za (npr. *Imenovali so jo kraljico* ali *Imenujemo vas za tajnika.*). V tem primeru imamo glagol *poimenovati* brez predloga in pa povedkov prilastek v obliki samostalniške besedne zveze.

(8) /.../, zahtevali, naj pamže *krščujemo za Polikarpe* /.../ (Priloga 3)
Gre za tipičen primer povedkovega prilastka s predlogom *za*. Glagol *krščevati za* je desno vezljiv, povedkov prilastek kot besedna vrsta pa je samostalniška beseda oz. samostalniki.

(9) Če *so* Romi vedno *omenjeni kot negativci* /.../ (Priloga 4)
Gre za podoben primer kot v Slovnici 2000 - *Opisovali so mi te kot nevrastenika*. Gre za zvezo povedkovega prilastka z veznikom *kot*. Povedkov prilastek je v tem primeru samostalniška beseda oz. samostalniki.

(10) /.../ Avstrija, *je* ob prvi (in edini) vojaški akciji Nata na evropskih tleh – bombardiranju Srbije – *diskretno povedala* Američanom /.../ (Priloga 5)
Tu gre ponovno za takšen primer, kjer najverjetneje nastaja veliko napak pri analiziranju stavčnih členov. Mnogi bi to definirali kot povedkov prilastek, kar bi bilo narobe. *Diskretno* je prislovno določilo načina (*Kako je povedala?*). Če pa bi *diskretno* nadomestili z *diskretna*, bi pa to res bil povedkov prilastek.

(11) Kateri normalen človek bi sicer javno oznanil, da *je bil »rojen za predsednika«* /.../ (Priloga 6)
Kot je razvidno iz tega primera, se lahko povedkov prilastek pojavlja tudi znotraj odvisnikov, torej znotraj drugih stavčnih členov, in jih potemtakem lahko analiziramo šele na drugi stopnji.

Ta povedkov prilastek se nahaja znotraj predmetnega odvisnika; uvaja ga predlog *za*, kot besedna vrsta pa je samostalniška beseda oz. samostalniki. Glagol *je bil rojen* je desno vezljiv.

(12) /.../ da si je predsednik države *želel postati že kot otrok* /.../ (Priloga 6)
Ta primer lahko marsikomu predstavlja težave pri določanju stavčnih členov. Ker sta oba glagola (*želeli* in *postati*) pomensko nepopolna, ne moremo govoriti o povedkovem prilastku. *Že kot otrok* ali samo *kot otrok* je torej povedkovo določilo.

(13) Če bi to povedal prej, torej *ne* bi *veljal za absolutno poštenega* /.../ (Priloga 7)

Ta primer lahko primerjamo s primerom, ki ga je Toporišič uporabil kot zgled za predložno pridevniško zvezo povedkovega prilastka v Slovnici 2000, in sicer: *Spoznali smo te za pridnega in poštenega*. Gre torej za povedkov prilastek ob polnopomenskem glagolu *veljati za*, ki je desno vezljiv; povedkov prilastek pa je pridevniška besedna zveza.

(14) Slovenci so za nas le tisti, ki jih mi *sprejemamo kot Slovence*. (Priloga 7)

Značilen primer povedkovega prilastka, kjer imamo pomensko popoln glagol *sprejemati*, ki je desno vezljiv, in pa povedkov prilastek, ki ga uvaja veznik *kot* in je besednovrstno opredeljen kot samostalniška beseda oz. samostalnik.

(15) Dobro se mi zdi, da *je* za svoj trud *dobil Nobelovo nagrado* /.../ (Priloga 8)

Glagol *dobiti* je desno in levo vezljiv, ki pa ob sebi potrebuje nekakšno dopolnilo, saj sam ne omogoča popolnega razumevanja stavka (*Dobro se mu zdi, da je za svoj trud dobil*. – takšna poved ni smiselna). *Nobelovo nagrado* je zato povedkovo določilo.

(16) Trade mark »Pivovarna Laško« *je* nekoč *veljala kot sinonim za dobro pivo*, danes pa *za manipulacijo z mediji in podjetniškim lastništvom*. (Priloga 9)

V tej povedi imamo opravka z dvema povedkovima določiloma. Oba se pojavita ob glagolu *veljati* oz. *veljati za*, ki je desno vezljiv in pomensko nepopoln. V obeh primerih gre torej za povedkovo določilo v samostalniški besedni zvezi..

(17) Če gre vse po sreči, *te posle* potem *legalizirajo v ugledne biznise*. (Priloga 10)

Da bi se prepričali, da gre res za povedkov prilastek, lahko ta stavek razdelimo na dva dela: *Te posle legalizirajo, in sicer v ugledne biznise*. Lahko bi si pomagali tudi s teorijo Brede Pogorelec (druga tožilniška oblika je navadno povedkov prilastek) – *te posle* je predmet v tožilniku, *v ugledne biznise* pa povedkov prilastek. *Legalizirati* je pomensko popoln glagol, ki je desno vezljiv, povedkov prilastek *v ugledne biznise* pa je predložna samostalniška besedna zveza.

(18) /.../ krivice *so doživete kot osebne in naključne*, ne *kot skupne in sistematčne*. (Priloga 10)

Spet lahko primer razdelimo na dva dela: *Krivice so doživete, in sicer kot osebne in naključne*. Glagol je desno vezljiv, povedkov prilastek pa uvaja veznik *kot* in je kot besedna vrsta

pridevniška besedna zveza. Drugi povedkov prilastek se navezuje na isti glagol in je iste besedne vrste kot prvi.

(19) To *velja* tudi *za Slovenijo*. (Priloga 11)

Mnogi bi bili v dvomih pri takšnem primeru, saj bi lahko *za Slovenijo* razumeli na več načinov (povedkov prilastek, predmet). Povedkov prilastek ni, saj ne pripisuje kakšne neobvezne lastnosti osebi ali predmetu, prav tako pa ga ne moremo razviti v samostojni stavek ob pomožnem glagolu *biti*. Gre torej za predmet v tožilniškem sklonu (*Za koga ali kaj to tudi velja? Za Slovenijo.*).

(20) Pred množično ekspanzijo fotografije *so se* ljudje med seboj *spoznavali neposredno* /.../ (Priloga 12)

Še eden takšnih primerov, kjer velikokrat pride do pomote, saj ljudje definirajo *neposredno* kot povedkov prilastek. Najverjetneje pride do tega, ker se nahaja poleg glagola, ki je pomensko popoln in ljudje pomislijo, da gre tu za nekakšno dodatno informacijo. V resnici pa je to primer prislovnega določila načina (*Kako so se spoznavali?*).

(21) Fotografi *so* njegovo spreminjanje vlog *beležili kot nekaj samoumevnega* /.../ (Priloga 12)

Spet lahko razdelimo stavek na dva dela: *Fotografi so njegovo spreminjanje vlog beležili, in sicer kot nekaj samoumevnega*. Glagol *beležiti* je desno in levo vezljiv, povedkov prilastek pa je pridevniška besedna zveza.

(22) /.../ hkrati pa je vse več ravnanj in početij, ki *se razglašajo za umetniška*. (Priloga 13)

Razglašati se za je desno vezljiv pomensko popoln glagol. Povedkov prilastek *umetniška* pa je kot besedna vrsta pridevniška beseda oz. pridevnik.

(23) Vodstvo ljubljanske univerze sicer ni navdušeno nad bolonjskim procesom, *zavzema* pa *se za šolnine*. (Priloga 14)

Ni nujno, da je vedno govora o povedkovem prilastku, če imamo v stavku besedno zvezo s predlogom *za*. Če si pomagamo s stavčno analizo, lahko ugotovimo, da bi *zavzema se* označili kot povedek, *za šolnine* pa kot predmet v tožilniškem sklonu (*Za koga ali kaj se zavzema?*).

Povedek *zavzema se* bi sicer lahko stal sam, saj je *zavzemati se* pomensko popoln glagol, a vseeno potrebuje nekakšno dopolnilo, saj sam nima konkretnega pomena.

(24) V prvem dejanju *se je izkazal za odličnega igralca* /.../ (Priloga 15)

Izkazati se je desno vezljiv glagol, ki je pomensko popoln, zato se ob njem lahko pojavlja povedkov prilastek, ki je v tem primeru samostalniška besedna zveza. Spet lahko opravimo preizkus z delitvijo na dva dela, da se prepričamo: *V prvem dejanju se je izkazal, in sicer za odličnega igralca.*

(25) *Nerazumljiva je* torej takšna poteza človeka /.../ (Priloga 15)

Ta primer bi znal biti za marsikoga malce zavajajoč. Če stavek obrnemo in postavimo osebek na prvo mesto, dobimo stavek: *Takšna poteza človeka je torej nerazumljiva.* Na tak način lažje opazimo, da imamo opravka s povedkovim določilom, ki se navezuje na pomensko nepopoln glagol *biti*.

3.2. SKLEP ANALIZE

Z analizo kolumn iz revije Mladina sem prišla do marsikaterih spoznanj o povedkovem prilastku. Kar se mi zdi najpomembneje je to, da se povedkov prilastek ne pojavlja tako pogosto, kot bi mogoče pričakovali. V obravnavo sem vzela 20 kolumn in v nekaterih sploh nisem našla primerov, ki bi se na kakršen koli način povezovali s povedkovim prilastkom. Med priloge sem priložila samo tiste kolumne, v katerih sem našla primere povedkovega prilastka oz. primere, ki bi lahko bili analizirani kot povedkov prilastek, medtem ko ostalih, v katerih nisem nič našla, nisem dodala. Našla sem mnogo takšnih primerov, ki so lahko analizirani na več načinov in zato tudi velikokrat pride do napačnih določitev stavčnih členov.

Povedkov prilastek je najlažje zamenjati s povedkovim določilom, saj je potrebno biti zelo pozoren na glagol – ali je pomensko popoln ali nepopoln. Zamenjati ga je tudi možno s prislovnim določilom načina (*diskretno* kot prislovno določilo načina proti *diskretna* kot povedkov prilastek – primer 10) in pa s predmetom v tožilniškem sklonu (pojav dveh tožilniških oblik). Pri analizi je zato potrebno biti zelo natančen in pozoren, saj hitro pride do neželenih napak.

4. ZAKLJUČEK

Skozi celoten proces nastajanja diplomske naloge sem prišla do mnogih ugotovitev v povezavi s povedkovim prilastkom in njegovim položajem v stavčni strukturi. Pri obravnavi Toporišičeve *Slovenske slovnice* iz leta 2000 sem prišla do zelo pomembne opazke. Avtor pri definiciji povedkovega določila poda seznam desnovozljivih pomensko nepopolnih glagolov, ki se po njegovem lahko vežejo samo s povedkovim določilom, ne pa tudi s povedkovim prilastkom. Po drugi strani pa v zgledih za povedkov prilastek in povedkovo določilo uporabi iste glagole, kljub temu, da ju je razlikoval ravno na podlagi glagolov, kar privede do popolne zmešnjave. Če se povedkovo določilo lahko pojavlja samo ob pomensko nepopolnih glagolih in povedkov prilastek samo ob pomensko popolnih glagolih, kako je potem možno uporabiti za primere iste glagole? Ali so lahko glagoli pomensko popolni in hkrati pomensko nepopolni? Takšna definicija prinaša zmedo in nejasnost. Prav tako nas lahko zmedejo preveč enostavni primeri, ki so navedeni poleg definicije povedkovega prilastka. Takšni primeri nam niso ravno v pomoč, kadar se pojavi kakšen bolj zapleten primer.

Povedkovemu prilastku je v slovenskem jezikoslovju še vedno namenjeno premalo pozornosti, čeprav ima zelo pomembno vlogo kot samostojni stavčni člen. To je tudi najverjetneje razlog za odpor do povedkovega prilastka, ki ga imajo otroci že od osnovne šole naprej, saj je zelo slabo definiran in zato tudi zelo težko razumljiv. Preglavice povzroča tudi učiteljem, saj ne vedo kako bi na najboljši možni način razložili to svojim učencem, kajti tudi sami niso vedno prepričani v svoje vedenje o tej tematiki. Menim, da bi se morali v prihodnosti več posvetiti temu in na tak način priti do najnatančnejše definicije povedkovega prilastka, ki bi nam mnogo olajšala delo pri obravnavi stavčnih členov v stavčni strukturi.

5. POVZETEK

Svojo diplomsko nalogo sem začela z obravnavo slovníc in drugih del jezikoslovcev Antona Breznika in Jožeta Toporišiča ter obravnavo članka Brede Pogorelec, ki je dodobra pretresel slovensko jezikoslovno sceno. S tem sem se seznanila s tematiko povedkovega prilastka kot samostojnega stavčnega člena.

Skozi ta dela sem ugotovila, da se na samem začetku 20. stoletja povedkov prilastek ni veliko omenjal. Breznik je podrobneje obravnaval osnovne pojme o povedku, ne pa tudi o povedkovem prilastku. S tematiko povedkovega prilastka je začel Jože Toporišič v *Slovenski slovnici* iz leta 1967, kjer je podal definicijo povedkovega prilastka, ki je skozi leta ostala v glavnem enaka; avtor je kasneje dodal le nekaj dodatnih pojasnil in informacij. Leta 1972 pa je zadevo na glavo postavila Breda Pogorelec s svojim člankom *Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji*. Ponudila je novo poimenovanje za povedkov prilastek – dopolnilnik -, saj je menila, da ga ne bi zamenjevali s povedkovim določilom ali prilastkom. Izpostavila je tudi problem pojavitve dveh predmetov v tožilniškem sklonu pri določitvi stavčnih členov. Trdila je, da je v takšnem primeru prvi predmet dejanski predmet v tožilniku, medtem ko je drugi predmet v resnici povedkov prilastek.

Po preučitvi definicij sem se lotila analize pojavitve povedkovega prilastka v publicističnem žanru. Obdelala sem 20 kolumn iz revije Mladina in primere, ki so bili v kakršnikoli povezavi s povedkovim prilastkom, podrobneje obravnavala. Ugotovila sem, da je samo iskanje primerov povedkovega prilastka težko delo, saj je v večini primerov potrebno določiti vse stavčne člene, marsikje pa je bilo potrebno tudi zamenjati vrstni red besed v stavku ali pa stavek primerjati s kakšnim izmed primerov v slovnici. Povedkovih prilastkov v kolumnah ni bilo mnogo oz. jih v nekaterih sploh ni bilo. Bilo pa je veliko takšnih primerov, kjer prihaja do napačnih analiz, saj bi lahko povedkov prilastek ponekod zamešali s povedkovim določilom, predmetom v tožilniku ali pa s prislovnim določilom načina. Takšne primere sem tudi podala pri analizi, saj se mi zdi pomembno, da opozarjamo na najpogostejše napake. Pri analiziranju je zato potrebno biti zelo natančen, pozoren in skoncentriran.

6. LITERATURA

- Anton Breznik: *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celje: Mohorjeva družba, 1934.
- Jože Toporišič: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor: Obzorja, 1967.
- Jože Toporišič: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja, 1976.
- Jože Toporišič: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS, 1982.
- Jože Toporišič: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja, 2000.
- Breda Pogorelec: Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji. *Linguistica XII*. Ljubljana, 1972. 315–327.
- Breda Pogorelec: Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji. *Jezik in slovstvo, letnik 20, številka 5*. Ljubljana, 1975. 120–122.

7. SEZNAM PRILOG

- Priloga 1: Kolumna Vrtnice za Jadranko
- Priloga 2: Kolumna Amnesty National
- Priloga 3: Kolumna Vsak otrok potrebuje očeta in mamo
- Priloga 4: Kolumna Zagreti demokrati
- Priloga 5: Kolumna Nato in EU – brat in sestra?
- Priloga 6: Kolumna Fuzbaaaal!!! In hokej.
- Priloga 7: Kolumna Prava mera hinavščine
- Priloga 8: Kolumna Čakanja našega časa
- Priloga 9: Kolumna Se bodo črke uprle pivu?
- Priloga 10: Kolumna Robin Hood – junak našega časa?
- Priloga 11: Kolumna Pogrezanje v krizo
- Priloga 12: Kolumna Podobe in dejanja
- Priloga 13: Kolumna Zmagoslavje estetike?
- Priloga 14: Kolumna Bolonjska zarota
- Priloga 15: Kolumna Milost za zločinca

Priloga 1: Kolumna Vrtnice za Jadranko

Hrvaška: Heni Erceg

Vrtnice za Jadranko

Jadranka Kosor je tik pred slovesnostjo prijela pismo in šopek vrtnic. Menda ga je poslal nek Borut. Kateri Borat? Yes, his name is Pahor, Borat Pahor!

Mislili smo, da ni prav ničesar več, s čimer bi nas še lahko presenetila, da je dama uporabila že vse adute samohvale, nečimrnosti, spogledljivosti. Potem pa je odšla v Bruselj, da bi ji tam evropski uradniki potrdili, da so se hrvaška pogajanja z Evropsko unijo vendarle končala. In od tam je, urbi et orbi, sporočila, da izključno sebe samo šteje za najzaslužnejšo za konec neke zgodbe, ki se je vlekla celih deset let prav zato, ker se je njena stranka upirala vsaki civilizacijski zahtevi iz Evrope. Popolnoma brez sramu je celo ob tej priložnosti drobnjakarsko napadla opozicijske nasprotnike, ni pa pozabila omeniti niti tistega, ki je »že pred 20 leti želel Hrvaško videti v skupnosti evropskih držav«, torej ksenofobnega satrapa Franja Tuđmana.

A potem je premierki Kosorjevi uspelo prestopiti celo mejo naših najbolj norih pričakovanj in je v Jutarnjem listu objavila pomemben del svojega dnevnika - ki bo najverjetneje nekega dne postal obvezno čtivo v osnovnih šolah - pod naslovom Moj najsrečnejši dan v Bruslju. »Vsi me kličejo, vsi mi čestitajo ...« piše Kosorjeva kot kaka razigrana najstnica. In dodaja: »Tik pred slovesnostjo sem dobila šopek rdečih vrtnic in pismo ...« Mmmm, kdo neki se skriva za rdečimi vrtnicami pa še pismom za povrhu? »Niti zavedaš se ne, kako zelo si prav ti osebno zaslužna za konec pogajanj z EU ...« skrivnostno razkriva Kosorjeva samo drobec iz pisma, ki ga je menda podpisal neki Borut. Kateri Borat? Potem se nam je posvetilo. Yes, his name is Pahor, Borat Pahor!

Gre za slovenskega premiera, s katerim se Kosorjeva vneto spogleduje že od leta 2009, ko so prav odnosi s Slovenijo zavirali nadaljevanje hrvaških pogajanj z EU. Danes pa je Pahorjeva vlada pred sesutjem in Kosorkina pred volilnim porazom. Ne vemo, koliko temu dejstvu oporeka slovenski premier, jasno pa je, da je gospa Kosor ta hip čisto resno prepričana, da bi morala ostati dosmrtna predsednica hrvaške vlade prav zaradi svojih neverjetnih zaslug za gospodarski in družbeni napredek naroda, pa tudi za pristop k Evropi.

Zato Kosorjeva kot največji volilni adut poudarja nedavno administrativno potezo evropskih uradnikov, povsem pričakovano glede na to, da je Hrvaška že dolgo v celoti v rokah evropskega kapitala, saj je razprodala tako rekoč vse, od bank do velike naftne družbe INE. Ta prodaja zdaj prerašča v eno največjih evropskih afer, v katero sta vpleteni mogočna madžarska družba MOL in hrvaška vlada, med njima pa je podkupnina deset milijonov evrov, kolikor je MOL plačal tedanjemu premieru Sanaderju, da je ta Madžarom omogočil prevzem oblasti v INI, čeprav v njej niso večinski delničarji. Ve se tudi, da je to škodljivo pogodbo z madžarsko družbo MOL v imenu hrvaške vlade podpisala prav Jadranka Kosor, tedaj Sanaderjeva podpredsednica.

Toda nič od afere, ki priča, da se je Hrvaška odrekla še zadnjemu drobcu nacionalnega bogastva, se ne dotakne premierke, vznesene zaradi svojih umišljenih uspehov. Glede na to bi kdo iz stroke lahko sklepal, da je ta hip njen avtizem enak tistemu, ki ga je ob koncu devetdesetih let kazal že na smrt bolni Franjo Tuđman, njen politični in duhovni oče. Povsem odmaknjena od resničnosti, ljudstva, politične realnosti je premierka uprizorila proslavo ob dnevu državnosti, kje drugje kot v Vukovarju, simbolnem mestu novejših hrvaške zgodovine. Toda slovesnost se je izrodila v pomilovanja vreden populistični poskus, dogodek, ki so ga obubožani Vukovarčani namenoma popolnoma prezrli, v malo vaško predstavo, na kateri so Kosorjeva in tovariši spet pokazali, da se po skoraj dveh desetletjih nedvomnih zaslug za propad države ne bodo zlahka odrekli oblasti.

Zakaj se še vedno živčno izmika temu, da bi razkrila datum volitev, čeprav je predvolilno kampanjo že začela in jo shizofreno utemeljila na skrajno nerešljivih nasprotjih? Zagovarja pomembnost Evropske unije in vstop Hrvaške v to združenje, hkrati pa brenka o pomembnosti dediščine Franja Tuđmana, zaslužnega za vzpostavitev zakrknjene in ksenofobne države, ki se je v teh 20 letih spremenila bore malo ali sploh nič. Prav ta nesrečna proslava državnega rojstnega dne je pokazala resnično stanje stvari na Hrvaškem. Potekali sta dve vzporedni proslavi, obe za politične elite in v skladu z njihovimi interesi, nobena za državljane, ki tako ali tako komaj vejo, kaj se pravzaprav slavi.

En semenj je torej uprizorila Kosorjeva s svojim žalobnim strankarskim spremstvom, drugega predsednik republike s svojo namišljeno meščansko elito. Eden je bil v Vukovarju, ki odlično ponazarja hrvaški gospodarski in družbeni zlom, drugi v Akademiji, simbolu elitistične ničevosti, na njem pa so se zbrali pomembneži iz opozicije, kulture, diplomacije. Tistim prvim, desničarjem in pasatistom, je domoljubne popevčice igral vojaški orkester, druge, meščanske liberalce, je mučil Simfonični orkester s tako imenovano resno, komorno glasbo. Med obema proslavam so tavalili brezvoljni državljani, ki jim kot edina zabava preostane prizadevanje za golo preživetje, in hrepeneli po Oliverju in Terezi, izčrpani in zavedajoči se, da jim niti bližnje volitve pravzaprav ne bodo prinesle nič novega, ampak le slabo izbiro med skorumpiranimi, obrabljenimi desničarji in popolnoma impotentnimi socialdemokrati. Oboji so enako sposobni zgolj za nenehno ideološko travestijo, spogledovanje z Evropsko unijo, pa tudi z domačim, suverenim nacionalizmom. Zaradi tega je Hrvaška res zanimiva država - bliže ko je Evropi, bolj nazaduje.

Vir: Mladina, 30. junij 2011

Priloga 2: Kolumna Amnesty National

Hrvaška: Heni Erceg

Amnesty National

Obstaja rdeča nit, ki povezuje narode na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Vsi ti narodi, to po dvajsetletnem opazovanju zlahka ugotovimo, strahotno sovražijo svoje kriminalce in lopove, hkrati pa z veliko dobrohotnostjo gledajo na svoje vojne zločince.

Zato ker mafijci, predvsem tisti v oblastnih strukturah, kradejo in si prisvajajo naš denar, si mislijo Hrvati, Srbi, Bosanci ..., naši vojni zločinci pa so tako ali tako pobijali tiste tuje, druge, torej sovražnike. Zato je tudi zanimanje za vojne zločine prišlo popolnoma iz mode, to se preprosto ne nosi več, še huje, kakor da vsem, pravosodnim organom in državljanom, še posebej pa oblasti, zgodba o tem kar dobro para živce. Na Hrvaškem je zelo in ukvarjanje izključno z barabijami nekdanjega premiera in uživanje v neverjetni količini medijskih napadov na članice družine Sanader.

Neka bivša ministrica za pravosodje v Sanaderjevi vladi je svojega nekdanjega šefa in prijatelja celo izenačila nič manj in nič več kot s Ceaușescom, s čimer je najverjetneje namignila, da bi ga bilo treba, tako kot tega romunskega diktatorja, nasilno odstraniti. Vse to v veselje najširših ljudskih množic. V tem ozračju neizmerno navdušenega ukvarjanja z enim samim kapitalnim mafijcem so bile v deseti plan potisnjene preiskave vojnih zločinov, že najmanjši namig na zločine katerega od braniteljev pa povzroči odkrit upor te najbolj zavarovane skupine Hrvatov. Ti so te dni spet množično pridrli na zagrebške in splitske ulice, menda zgolj zato, da bi branili nekega v Bosni aretiranega tukajšnjega osumljenca, ki naj bi bil zagrešil vojni zločin. Med dretjem in kričanjem so sporočili stare grožnje vsem, ki bi si drznili samo pomisliti, da je bil med tega pol milijona ljudi tudi kak tak, ki je zagrešil kak zločin. Pretorijancem so ob stalni pomoči njihove zaščitnice, hrvaške premierke, še danes dovoljeni divjaške grožnje in pozivanje k novim spopadom s Srbijo, čeprav bi morale biti že tudi umsko popolnoma zaostalemu jasno, da je edini namen tega početja preprečiti neizogibno krčenje njihovih materialnih ugodnosti.

V takšnih okoliščinah se ne smemo čuditi bizarnemu primeru policijskega šikaniranja nekega mladeniča, ki se je drznil ukvarjati z dogodkom iz neke noči davnega leta 1991, ko so v manjšem mestu v bližini Splita »junaki« v uniformah hrvaške vojske planili v hišo svojih sosedov, družine Gašparević, družinske člane odvedli v gozd, jih pobili in trupla odvrkli na bližnjem smetišču. Seveda so vsi vedeli, kdo so morilci, vedeli so tudi, da so se »zmotili«, saj so zmotno mislili, da so Gašparevićevi Srbi; enega od storilcev je policija celo aretirala, a ga je nato izpustila, raziskovanja njegovega zločina pa se je te dni lotil mlad aktivist nekega civilnega združenja. Toda policija ga je takoj aretirala zaradi vznemirjanja omenjenega polkovnika hrvaške vojske in ga nekaj ur trpinčila, seveda pa zaradi grobe prekoračitve policijskih pooblastil ni nihče odgovarjal. Toda namen je bil dosežen - mladi aktivist je razumel sporočilo, naj malo gleda, kam vtika nos, morilec družine Gašparević pa sporočilo, da je lahko še naprej miren, kar zadeva njegov davno storjeni zločin.

Približno sočasno se je oglasila izvršna direktorica organizacije Amnesty International s trditvijo, da ima hrvaško pravosodje dovolj dokazov, da bi lahko začelo proces zoper podpredsednika parlamenta in strankarskega namestnika Jadranke Kosor, Vladimirja Šeksa, ker naj bi bil prikrival vojne zločine v Slavoniji. Prav tiste, zaradi katerih je bil njegov prijatelj Branimir Glavaš obsojen na osemletno zaporno kazen. Seveda je Šeks dokumente, s katerimi razpolaga ta resna mednarodna organizacija, takoj razglasil za zaroto srbskega političnega podzemlja, toda resnica je, da je bil ta nevarni ideolog HDZ, manipulator s pravosodnimi ustanovami in zakoni med vojno šef kriznega štaba za Slavonijo, da je bila njegova pisarna samo nadstropje više od garaž, v katerih so mučili in pobijali srbske civiliste, da je torej vedel za likvidacije. Zato je Glavaša, v resnici pa tudi sebe, tako vneto branil, da ga je sodnik ironično poimenoval obtoženčev »četrti odvetnik«, njegovo pričanje pa sramotno laž. Šeks, zaščitnik vojnih zločincev z neizmernim vplivom na hrvaško pravosodje, je pred kratkim poskrbel tudi za sramotno odločitev ustavnega sodišča, s katero je to oprostilo morilca 13 ujetih srbskih vojakov, ki je bil pred tem že dvakrat obsojen zaradi vojnega zločina.

A kljub resnosti obtožbe Amnesty Internationala ne bi bilo pametno dajati roke v ogenj za to, da se bo državno odvetništvo končno pozabavalo z usodno vlogo Vladimirja Šeksa v osijeških vojnih zločinih. Ta pravosodna instanca se ima očitno namen ukvarjati izključno s preganjanjem nekdanjega premiera Sanaderja, njegove ožje in širše družine. Poleg tega pa na Hrvaškem k visoki politični funkciji sodi tudi popolna zaščita pred kakršnim koli pregonom. In navsezadnje je politično podzemlje, vsekakor ne po naključju, pravkar razkrilo obremenilne podrobnosti iz življenjepisa vrhovnega državnega tožilca. Ta naj bi bil v začetku devetdesetih let, ko je bil namestnik vojaškega tožilca, tudi sam prikrival vojne zločine, mučenje in pobijanje srbskih civilistov v zloglasnem splitskem zaporu Lora. Najsi je to res ali ne, vsekakor gre za učinkovit poskus utišanja državnega tožilca v preiskavah o vojnih zločinih, tudi preiskavi, ki se ukvarja z medvojno vlogo mogočnega patriarha HDZ Vladimirja Šeksa.

Toda prav ta nenehni proces medsebojnega izsiljevanja pripadnikov politično-pravosodne elite in dolgotrajni brezbrizni odnos te elite do zločinov sta omogočila širok družbeni konsenz, h kateremu sodita popolna odsotnost strpnosti do korupcije, hkrati pa tudi največja možna strpnost do vojnih zločinov. Čeprav prva in drugi pomenijo avtentično, strukturalno zlo, ki so si ga zamislile in ga sistematično izvajajo prav državne institucije.

Vir: Mladina, 20. januar 2011

Priloga 3: Kolumna Vsak otrok potrebuje očeta in mamo

Maja Novak

Vsak otrok potrebuje očeta in mamo

Ali: »Pod površjem slikanice, pod okriljem noči«

Krems ob Donavi je prelepo mesto v Spodnji Avstriji, redek zgodnjereenesančni biser sredi gotske in baročne države. Ves oktober leta 2006 je nad njim na brezhibnem nebu žarelo brezhibno sonce. Vinorodni grički so zlateli. Donava je bila lepa modra. Po njej so drsele bele ladje s turisti. Polja ob železniški progi proti Dunaju so bila kot ilustracija iz slikanice, človeka je imelo, da bi zgrabil za čopič in s svetlimi barvami dorisal zakonski par, ki se drži za roke, poskakujoče otroke, morda s kakim psičkom, in srečno mladino.

V resnici pa se je na tistih poljih komaj kaj zganilo. Pojma nimam, kdaj Avstrijci kmetujejo in kdaj opravijo trgatve. S hitečega vlaka sem opazila le, da so se dne x trte v vinogradih še šibile pod težo grozdov, dne x + 1 pa so grozdi misteriozno izginili in pod trtami so stale prazne, skrbno oprane plastične brente. Očitno vse pridelke s polj pod okriljem noči skrivaj pospravi avstrijska kmečka gverila, da čez dan s svojo navzočnostjo ne bi kazila slikanice.

Ob vsej tej idili mi nikoli v stotih letih ne bi moglo priti na misel, da se vsak dan peljem mimo železniškega odcepa za Amstetten, kjer je le nekaj deset kilometrov od Kremsa ležala klet. V njej je bila tedaj še ujeta Elisabeth Fritzl, ženska, ki je imela očeta in mamo. Po pravici rečeno je bil oče tisti, ki jo je zaprl tja, mati pa »o vsem tem ni nič vedela«. (Ker je tudi oče klet gradil pod okriljem noči, pri čemer je »štemal« in vrtal z »bor mašino« docela neslišno, da ne bi motil ženinega spanca.) Elisabeth Fritzl je rodila sedem otrok. Tudi ti so imeli očeta in mamo. Pravzaprav je bila mama nenehno ob njih, ker ji drugega ni preostalo, oče pa je bil isti kot oče njihove mame, kar je navsezadnje zelo ekonomično. Avstrijci so varčen narod.

Hočem reči, če povzameš, ugotoviš, da tudi najlepša slikanica v resnici ni slikanica.

Tole pišem tik pred sončnim vzhodom prvega delovnega dne v novem letu. Čez nekaj ur bodo zagovorniki programske trditve, da vsak otrok potrebuje očeta in mamo, najbrž spet začeli zbirati podpise za razpis referendumu o družinskem zakoniku. Nič me ne bi presenetilo, če bi jih do trenutka, ko to berete, že zbrali dovolj. Morda mi bodo v kratkem celo blagovolili pojasniti, kaj nameravajo storiti z otroki, ki so krivi greha, da nimajo očeta in mame. Ker se je depresivna mati obesila. Ker je oče, alkoholik, zapeljal z mostu med gostilno in domom. Ker so starši, zasvojeni z uspehom, adrenalinom in blagovnimi znamkami, nekega jutra odhiteli delat na borzo in pozabili priti domov. Ker je katerega od staršev na katerem od delovišč Hilde Tovšak ali Ivana Zidarja zmečkala gradbena mašinerija. Ker se je kateremu od njih zgodil rak. Ker je mati šele po tem, ko je rodila, odkrila, da ji ženske ponujajo več nežnosti od klenega slovenskega soproga. In tako dalje. Kaj namerava storiti slovenska desnica z otroki, ki ne živijo kot v slikanici? Jih bo tudi zakopala v kakšno klet ali jih bo kratko malo likvidirala?

Življenje ni slikanica, ljudje, življenja ni mogoče urejati z dekreti, in četudi v zakon zapišete, da ne smemo več dihati, bomo še naprej dihali. Ker nam drugega ne preostane. Vsaka drugačna rešitev tega vprašanja bi bila, no, dokončna.

Elisabeth Fritzl je rodila sedem otrok. Tudi ti so imeli očeta in mamo. Pravzaprav je bila mama nenehno ob njih, ker ji drugega ni preostalo.

Spoštovana desnica, vem, da želite preprečiti, da bi se pedri in lezbe, ki hrepenijo po radostih starševstva, (že spet) pod okriljem noči zakrinkani, v brezšumnih supergah in kajpak v črnih trenirkah plazili po mestnih strehah, skozi strešne line vdirali v domove poštenih občanov in srečno poročenim zakonskim parom iz zibk kradli dojenčke. A nekaj mi povejte. Kje je bila vaša skrb za otroke v vseh tistih komunističnih letih svinčenega režima, ups, pardon, svinčenih letih komunističnega režima? (Nam dislektikom se, žal, rado zgodi, da po svoje premečemo kakšno politično floskulo. Tako sem, na primer, dolga leta namesto o koncentracijskih imela navado govoriti o »kontracepcijskih« taboriščih, kar tudi ni docela nepovezano z današnjo temo.) Kje ste bili v Titovih časih, miški moji? Tudi v kaki kleti?

Jugoslavija je bila na področju socialnih pravic ena najnaprednejših držav na svetu. Nobenemu mrtvecu ni bilo treba vračati pokojnine in šolali so se lahko tudi otroci, katerih starši niso bili mafijci ali podjetniki. Zakon o družinskih razmerjih in zakon o dedovanju sta izenačila zunajzakonsko skupnost z zakonsko in »nezakonske« otroke z onimi drugimi. Zakaj takrat niste povzdignili glasu in v želji, da bi uresničili svojo vizijo slikanice, zahtevali, naj pamže krščujemo za Polikarpe ter puščamo v košari na cerkvenem pragu, koruznike pa kamenjamo ali vsaj potunkamo v Ljubljano? Pa ne, da vas je bilo strah? Ste se skrivali? Vas je bilo strah, čeprav je bil govor o družinskih razmerjih, ne o politiki, sveta nebesa! – strah takole za vsak primer? Vsaj za enega ustavnega sodnika, pod katerega peto sem ječala (od dolgčasa) med pripravništvom v zakonodajni službi takratne republiške skupščine, vem, da se je skrival za partijsko knjižico. Takim se danes olikano reče »pokrite rihte«, aktivisti OF pa so jim med okupacijo govorili »oprezne riti«. V redu. Če nimate jajc, jih pač nimate. Na srečo se je Slovenija ubranila pred Hitlerjem in pozneje rešila Beograda tudi brez vam podobnih. Ampak oprostite moji vulgarnosti: kdor nima jajc ali ustreznega ženskega spolnega organa, naj bo tudi o rojevanju in vzgoji otrok raje tiho.

Vir: Mladina, 6. januar 2012

Priloga 4: Kolumna Zagreti demokrati

Jože Vogrinc

Zagreti demokrati

Kdor vidi v nepomirljivih stališčih ekstremizem, se je odpovedal političnemu mišljenju in ga nadomestil z refleksnim odzivom policaja, treniranega za zatiranje neredov

Zagreti demokrati niso nova slovenska stranka. So pasma politične živali, ki v Sloveniji kar uspeva in jo imajo mediji radi in tudi stranke se jih ne branijo. Zagreti so za demokracijo sploh, še rajši pa so zunaj strank. V vsakem trenutku so pripravljeni moralno obsoditi kakšno nestrpnost ali primerek sovražnega govora. Svarijo pred skrajnostmi. So iskreno prepričani, ne hinavci. Zase trdno verjamejo, da so demokrati in demokratke. Za demokracijo se zavzemajo stalno in javno. Pa vendar ...

Pa vendar je v njihovem zavzemanju nekaj motečega. Če bodo pri svojem prizadevanju prepričljivi in uspešni, bodo učinki njihovih prizadevanj za demokracijo nasprotni njihovim pričakovanjem. Manj demokratična družba bomo.

Če smo namreč pozorni, ne moremo preslišati, kaj zagreti demokrati vse glasneje zahtevajo: demokratična država mora prepovedati politični ekstremizem. Skrajneže je treba obsoditi in pozapreti. V demokraciji ni prostora za sovražnike demokracije.

Zagreti demokrati niso nujno sredinci. Veliko jih je tako na politični desnici kakor na levi. Skupno jim je, da brez težav prepoznavajo osebe ali organizacije, ki so po njihovem nedemokratični skrajneži in jih je treba izločiti iz javnega življenja, jim prepovedati delovanje, njihove kolovodje pa zapreti. Prepoznavajo jih po podobnosti. Kdor riše kljukaste križe, vzklika »Heil, Hitler!« in zasebno pošilja v pekel Jude, cigane in komuniste, na spletni strani pa to zavije v celofan bolj korektnih terminov, je brez dvoma fašist. Kdor si navija na glas Internacionalo, redno čisti Titovo sliko ali ga ni sram, da je bil nekoč v partiji, je nedvomno komunist. Vsak zagret demokrat lahko hitro poišče nedemokrata, ki ga je treba izolirati pod budnim nadzorom represivnega aparata demokratske države.

Zlo takega pogleda je v nepolitičnem razumevanju demokracije. Zagreti demokrati razumejo demokracijo kot vladavino splošno sprejemljivih (se pravi, že utečenih, vladajočih) stališč. Med seboj se razlikujejo po tem, na kateri strani vidijo skrajnosti in kje potegnejo ločnico med sprejemljivimi in nesprejemljivimi stališči. Ločnice so lahko premične prav zato, ker se na levi, na desni in v sredini bojijo skrajnosti nasploh. Vedejo se, kakor da skrajna stališča sama iz sebe, v abstrakciji od družbenih vzrokov, katerih izraz so, povzročajo razdore. Domišljajo si, da bo prepoved ekstreme obsekala. Ostala bo zlata sredina čiste demokracije. Ne opazijo, da se tako skrajnosti plazijo proti sredini, ta pa se krči. Ne zavedajo se, da je mogoče zganjati totalitarizem sredine, ki uničuje demokracijo. Kako jo uničuje? Tako da realne razcepe v družbi, ki so vzrok vse večjih razhajanj v nazorih, napačno dojema kot miselne razlike, ki nastajajo zaradi nestrpnosti v mišljenju skrajnežev.

Resne politične razlike v družbi, kjer se neenakost večja, so nepomirljive razredne razlike. Kdor vidi v nepomirljivih stališčih ekstremizem, se je odpovedal političnemu mišljenju in ga nadomestil z refleksnim odzivom policaja, treniranega za zatiranje neredov. Prepoved je represivno dejanje, ki vrže osebo ali organizacijo iz polja političnega.

Zmerjati je mogoče tudi politično korektno. Če so Romi vedno omenjeni kot negativci, niso nič na boljšem od ciganov, Srbi pa ne od čefurjev.

Pred leti se je pokojni Samo Resnik, zagnan demokrat, odločil, da bo onemogočil vstajenje komunizma od mrtvih tako, da je sam zaščitil vsa imena, ki bi jih lahko imela prihodnja komunistična stranka, kar se jih je lahko domislil. Predlog je pristno demokratski in pristržno naiven. Stranka je lahko komunistična ali ne s poljubnim imenom – takim, ki cika na komunizem, ali takim, ki ne. Hitlerjeva stranka je bila kot »socialistična delavska« po imenu neprimerno bolj »na levi« od zdajšnjih slovenskih strank. In ali so slovenske stranke demokratske, če imajo demokracijo v imenu? Za fašistično ravnanje ni nujno sklicevanje na Hitlerja. Zadoščajo slovenski junaki, denimo Samo ali Peter Klepec. Zmerjati je mogoče tudi politično korektno. Če so Romi vedno omenjeni kot negativci, niso nič na boljšem od ciganov, Srbi pa ne od čefurjev. Dokler se ne spremenijo bistveno vloge, v katerih se v medijih sploh lahko pojavijo, se bodo politično korektna imena sproti nižala v zmerljivke.

Ali se zavzemam, naj se nasilneži ne kaznujejo? Nikakor! Ločnico vlečem med kaznivimi dejanji in pozivanju k njim na eni strani ter svobodo izražanja političnih zahtev, tudi skrajnih (denimo, zahteve po nacionalizaciji bank), dokler spoštujejo in uveljavljajo temeljne človeške pravice. Kaznujte ekstremiste, kadar kršijo zakon, a ne kriminalizirajmo ekstremizma, ker bo sicer postalo prej ali slej kaznivo misliti in biti, kar si. Sovražni govor bi mediji že zdavnaj lahko omejili s preprosto zahtevo, da morajo biti v javni besedi – tudi na spletu in v komentarjih – pisci podpisani. To bi bilo politično dejanje. Družba v krizi potrebuje svobodno izražanje mnenj, četudi so izključujoča. Kjer nasprotja niso jasno izražena kot javna mnenja, tudi trden kompromis ni mogoč. Anonimno mnenje ni svobodno, psevdonim pa je v politiki strahopetnost in laž.

Zaznave skrajnosti so v Sloveniji pretirane tudi zato, ker različno prepričani živijo v izključujočih se mnenjskih svetovih in rastoča razhajanja napačno zaznavajo kot naraščajoči ekstremizem političnih nasprotnikov. Čas je, da se tega zavemo in nehamo demonizirati drug drugega. Namesto da svojo moralo postavljamo za merilo kazenski politiki, rajši namenimo pozornost ekonomskim in političnim vzrokom družbenih nasprotij in njihovemu odpravljanju.

Vir: Mladina, 23. december 2011

Priloga 5: Kolumna Nato in EU – brat in sestra?

Jurij Gustinčič

Nato in EU – brat in sestra?

Evropska unija in Nato sta vsekakor sorodnika. Če pa sta tudi brat in sestra, bi se šele moralo ugotoviti s preiskavo DNK. Če bi to zadostovalo.

Zadnje čase se v časopisih in elektronskih medijih pogosto najdeta skupaj dva pojma - Nato in Evropska unija -, omenjana kot nekaj močno povezanega, lahko bi rekli skupnega. Večina ljudi se na to skupno omenjanje in splošno, skupno razumevanje teh dveh pojavov odziva, kot da gre za dve tesno povezani stvari, skratka brata in sestro v veliki skupnosti Zahoda. Da gre za Zahod, o tem ne dvomi nihče. Da sta obe organizaciji nekako sorodni, da je razumljivo, če kdo želi pripadati eni in drugi, o tem se tudi tako rekoč ne dvomi. Vsaj nihče ne poskuša postaviti mednju kakršnekoli miselne ovire.

Denimo, za začetek, da je to nekoliko čudno, a se pred leti, pred množično širitvijo Nata, ni dogajalo, vsaj ne tako pogosto kot sedaj. Nato ni bil, ko so ga ustvarjali, zamišljen kot politično telo. Vsaj politika ni bila v ospredju. Bil je vojaška organizacija, sicer s poudarkom na demokratični usmerjenosti - drugače z vodilno udeležbo Združenih držav ne bi bilo mogoče -, vendar se je vedelo, da je ustvarjen predvsem za obrambo pred drugo takratno supersilo, Sovjetsko zvezo. In počutil se je normalno, da je imel proti sebi vojaško organizacijo Sovjetov, Varšavski pakt.

Evropska unija se je ustvarjala ločeno, ne le po zamisli, ampak tudi po praktičnih poteh. Nato je bil zavrt v tajnost, Unija, ko se je razvijala iz svojih prvotnih oblik, je delovala javno. Ko je Hitchcock ustvarjal svoj špijonski film, je mislil na Nato. Evropska unija mu ne bi prišla na pamet. Kaj naj delajo vohuni z njo?

Če dandanes kdo misli, da razlike niso velike in da lahko neka nova kandidatka mirno začne z izraženo željo »hočem hkrati v EU in Nato«, potem je to plod zelo površnega razmišljanja, ki nas je zajelo. Nato je ustvarjen za območje severnega Atlantika in evropske celine, toda na tej celini je še vedno nekaj nevtralnih držav. Ena med njimi, zelo spodobna, zelo zahodna Avstrija, je ob prvi (in edini) vojaški akciji Nata na evropskih tleh - bombardiranju Srbije - diskretno povedala Američanom, brez katerih takšne akcije ne bi bilo, da letala ne smejo preletavati njenega zračnega prostora. Posledica je znana. Mi smo te prelete poslušali noč za nočjo.

Ne vem, ali je generalom, ki vodijo Natove poteze, všeč, da nekaj držav v Evropi ostaja zunaj Nata, so pa v Evropski skupnosti. To so, mimogrede, države, ki sodijo med najbolj razvite in uspešne v Evropski skupnosti, tudi če imajo občasno težave. Denimo, nekaterim ni všeč skupna ustava, tista prva ali pa razredčena, lizbonska. Te stvari se morebiti ne bodo spremenile, in kot smo videli, jih Nato spoštuje. A vendar se še sliši, pravzaprav vedno pogosteje, da postavljajo eno in drugo telo v tesno povezavo. Kakor da bi rekli: si v Evropski uniji, torej si tudi v Natu. Pa ni tako.

Evropska unija bo ostala stvar ene celine, tudi če vanjo pride Turčija, kar se delu Evrope zdi samoumevno, drugemu pa niti od daleč. Toda s Turčijo ali brez nje je Evropska unija nekaj zelo drugačnega, kot je Nato, ki se bojuje v Aziji. Postaja samo vedno težje poudarjati to razliko, kakor da marsikomu, ki je zaverovan v atlantizem, ni všeč, da so nekatere evropske države še vedno nevtralne.

Ne Evropska unija in ne Atlantska zveza nista monolitni. Svoj čas, ob vojni v Bosni, se je veliko tudi vojaško pričakovalo od Evrope, pa se stvari niso premaknile, dokler se Amerika ni odločila poseči v krvavo stanje na mestu in je poslala svoje bombnike iz italijanskih oporišč. Čez našo državo, ki je gledala molče. Nikoli ni bilo znanstvene raziskave, kako smo se v resnici počutili.

Na enem prvih posvetovanj, ki jih je sklical predsednik vlade Drnovšek, sem bil tako rekoč eden zadnjih mohikancev, ki so se zavzemali za nevtralnno Slovenijo. Odgovoril mi je predsednik vlade z zelo obširno utemeljitvijo teze, ki je zmagala - da moramo biti tam. Prvi predsednik parlamenta samostojne Slovenije, ki je sedel poleg mene, je zelo energično zavrnil nevtralnno z besedami »moramo biti zraven«.

Zdaj smo zraven - kot pešci, ki korakajo poleg voza, ki nekam pelje. Ne ve se, ali se kdaj ustavi za dovolj dolgo, da bi vozniku lahko rekli kaj globoko premišljenega in realnega. Dogajajo pa se pravzaprav velike reči, ki so se delno, zaradi koncepta ameriške svetovne politike, že lahko napovedovale. Napovedovati bi bilo lahko, da Amerika potrebuje za svoje svetovno delovanje velika daljna bojišča. Najprej Vietnam, potem Irak, pripravljajo pa za to vlogo sedaj tudi Afganistan. Vsi pravzaprav želimo Američanom uspeha, prepričani pa o tem nismo. Smo vedno manj.

Veliko vprašanje pri vsem tem je, koliko imata resnično skupnega Nato in Evropska unija, čeprav se pogovarjata več kot prijateljsko. In vendar je dejstvo, da je Evropska unija neke vrste evropski klub, Nato pa to ni, pa ne zato, ker so v njem tudi ZDA in Kanada, temveč ker je tudi »klub belcev«, tako kot Evropska unija, zamisli pa ima širše. V primeru Evrope je to nekaj naravnega, Nato pa je že zdavnaj izgubil neposrednost v Evropi.

Res je sicer, da se je Nato v Evropi celo bojeval - no, odvrnil je dokaj bomb in raketnih konic na Miloševića in pripeljal razmere do korenitih sprememb v tistem delu Evrope. Evropa sama zase tega ni zmogla - general Morillon je šel v Srebrenico, da bi rešil njeno prebivalstvo, in to je storil tako, da mu je pobral orožje. Epilog je znan.

Kakorkoli že, dejstvo je, da Nato kot skoraj popolni klub belcev rine vedno globlje v Azijo. Prihodnost vseh teh akcij pa ni nikomur znana. Eni velikih udeležencev pohoda v Afganistan, Nemci, storijo vse, da njihovi vojaki ne bi bili izpostavljeni prevelikim nevarnostim, to raje prepuščajo tistim, ki so nosilci ambicij! Nato je, z eno besedo, ustanova, ki rada sodeluje tudi z Evropsko unijo, ni pa prepričana, da ji bo ta v prihodnje sledila. Obama si tega želi, a je že povedal, da na Evropejce ne bo hudo pritiskal.

Vrnimo se na začetek. Evropska unija in Nato sta vsekakor sorodnika. Če pa sta tudi brat in sestra, bi se še le morale ugotoviti s preiskavo DNK. Če bi to zadostovalo ...

Vir: Mladina, 4. junij 2009

Priloga 6: **Kolumna Fuzbaaaal!!! In hokej.**

Maja Novak

Fuzbaaaal!!! In hokej.

In nordijski športi. In košarka. In Pahor.

Prejšnji petek se je v Ukrajini in na Poljskem začelo evropsko nogometno prvenstvo. V soboto je drugi program nacionalke ob 9.30 predvajal ponovitev tekme med Poljsko in Grčijo, nato pa je bil šport nepretrgano na sporedu do polnoči in petnajst minut. Seveda je prevladoval nogomet, nekaj pa je bilo še kajakaštva, rokometa in formule 1. Vmes so se v Ukrajini Übermenschi tudi nekaj malega stepili z navadnimi ljudmi. (Mar ni zabavno, če postane nacist Ukrajinec, torej pripadnik naroda, o katerem so prvotni nacisti menili, da spada zgolj v kak Babji Jar?)

V nedeljo se je šport na nacionalki začel ob 10.55 in trajal do 23.30, torej dobrih dvanajst ur in pol, nepretrganih, če ne štejemo žrebanja lota. V ponedeljek smo začeli »športati« (o, prelepa nova beseda!) ob 13.15 in vztrajali do pol polnoči, v torek ... no, saj ste že doumeli.

Če ne štejemo specializiranih televizijskih kanalov, tako pridno športa v teh dneh ni prenašala nobena druga mreža, še HTV 2 ne, čeprav imajo Hrvatje na evropskem nogometnem prvenstvu nekaj, česar mi nimamo: namreč reprezentanco. In to sploh ne bi bilo nič hudega, če drugi program nacionalke ne bi bil sicer namenjen edinim kulturnim in informativnim vsebinam ter dokumentarcem, ki jih je mogoče v produkciji te hiše žalosti še gledati. Ampak do 1. julija se bodo morali glasba, drame, potopisi, gradnja katedral in petje kitov pač umakniti, da ne bi motili »športanja« (joj, beseda je res lepa!), tako kot, denimo, na vlakih, ki se ob nedeljah popoldne iz Bohinjske Bistrice in z Jesenic vračajo v mesta na ravnini, ne smeš brati knjige, da ne bi motil glasno prepevajočih planincev, ki si podajajo, kar je v steklenici še ostalo borovničevca.

Religija je še vedno opij narodov, le da se tej religiji po novem reče »športanje« (ooo ...!). Zlasti pri Slovencih so verska čustva tako močna, da v pravični užaljenosti in srdu kot en mož vstane vsa Slovenija, češ, nekaj lepega ste nam vzeli, če Hrušičani oznanijo, da prenosov tekem Anžeta Kopitarja ne bodo več spremljali na »placu« sredi vasi, ker jim iz popolnoma nerazumljivih razlogov pač ni več do tega, da bi naslednji dan do kolen bredli med praznimi pirovskimi piksnami, z avtobusi pripeljanimi iz vse države, pa še po vsebini teh piksen, potem ko je nekaj ur fermentirala v želodcu klasičnega športnega navdušenca. Nekaj lepega ste nam vzeli, so ob odločitvi Hrušičanov pribili slednji in šli pit drugam.

Namen športa kot religije je dvojen. Ti, dragi Karl, bi kajpak trdil, da naj bi odvrčal pozornost delavskega razreda od bede, v kateri živi. Saj ne, da se ne strinjam, celo tole bi rekla: ker naša vlada sadistično uživa v operacijah brez anestezije, je skoraj tako globoko kot v kulturo zarezala tudi v šport – to pa je pravzaprav edino, kar ji štejem v dobro. Iz mojega zornega kota pač ni razlog za medijsko zgražanje v tem, da se ta ali oni Tomaž Lovše ob kandidaturi za svetovno prvenstvo v nordijskih športih obnaša tako infantilno, kot bi bilo pač mogoče pričakovati od človeka, ki o sebi tako kakor kralji, bebcu in majhni otroci govori v tretji osebi; sramotno je dejstvo, da smo si v teh časih za kandidaturo drznili zagoniti 200 tisoč

evrov, čeprav smo že vnaprej vedeli, da prvenstva v Planici ne bomo dobili. Ne potrebujemo ga. Ne univerzijade, ne evropskega prvenstva v košarki, ne balinanja, ne frcanja frnikol. Tisti iz ajdovskega Primorja zdaj potrebujejo kruh.

Šport imamo za to, da z njegovo pomočjo pretrgamo sleherno zvezo z realnostjo.

Ampak drugi, še pomembnejši namen športa je preglasiti tišino, ki zavlada v povprečnem Slovencu, kadar zmanjka zunanjih dražljajev, in prikriti dejstvo, da v prostem času pravzaprav ne ve, kaj bi sam s sabo. Pač ne zna brati knjig, za celovečerce in simfonije nima dovolj koncentracije, introspektiven že po naravi ni, alkohol pa tudi lahko goltaš samo tako dolgo, dokler se ne zvrneš pod mizo. Slovenec kratko malo ni usposobljen za razmišljanje v samoti. Torej ga je treba zamotiti s »športanjem« (brez komentarja). Skratka, oba namena športa kot religije bi bilo mogoče povzeti takole: šport imamo za to, da z njegovo pomočjo pretrgamo sleherno zvezo z realnostjo.

Lep dokaz za to je največji športnik med politiki, če že ne najboljši politik med športniki, torej Borut Pahor, človek, ki je prav v času, ko se je njegova vlada spopadala z največjimi težavami in je potemtakem imela najbolj natrpan urnik, brezsravno priznal, da »športa« vsaj dve uri na dan. (Brez komentarja!) Domnevam, da se je športa za nameček lotil tudi zato, ker je (o, kako slovensko) mazohist. A naj bo tako ali drugače: njegovo obnašanje v zadnjem času, žal, dokazuje, da se je ubožec že povsem preselil v svoj lastni svet in da nima več niti približnega pojma, kaj se v resnici dogaja tu spodaj. Kateri normalen človek bi sicer javno oznanil, da je bil »rojen za predsednika«, da si je predsednik države želel postati že kot otrok in da so bili pri njegovi odločitvi »na delu angeli« – celo druge Šempetrčane in Novogoričane so matere pač učile, naj take manične misli obdržimo zase, če se nam v trenutku neskromnosti kdaj porodijo! Pri tako, hm ... športnih ... egu in pameti tudi malce dvomim, da je Pahorjeva želja zgolj služiti domovini in narodu, kot sam trdi. Morda funkcijo predsednika in novinarske kamere kratko malo potrebuje za to, da bi si dokazal, da res obstaja. (Saj pravim, preglasiti je treba ne zvenenje, temveč tišino v glavi ...) In močno se bojim, da Pahorjeva kandidatura ne bo služila ničemur drugemu kot temu, da bomo po predsedniških volitvah, na katerih bosta po Pahorjevi zaslugi pogorela on in Türk, dolga, predolga leta gledali film Lepotca in Zver.

Vir: Mladina, 15. junij 2012

Priloga 7: **Kolumna Prava mera hinavščine**

Jurij Gustinčič

Prava mera hinavščine

Za veliko poštenost je potrebna diskretnost

Nekdanji predsednik ZDA Gerald Ford, ki se ga zdaj nihče ne bi spomnil, če ne bi pravkar umrl in mora biti pokopan z vsemi ceremonijami, se zdi tisku in publiki pravi zgled poštenega, skromnega in za vse ljudi sprejemljivega človeka v Beli hiši. Pa še pravega človeka ob pravem času, saj je zamenjal Richarda Nixona, ki je moral zapustiti najvišji položaj zaradi velikega političnega škandala.

Fordova naveza na škatle je bila samo ta, da je javno oprostil predhodniku in ga tako rešil sojenja pred senatom. In tu bi se človek vprašal - veliko ljudi se je tedaj tudi vprašalo -, ali se uradno brisanje Nixonovih pregreh še ujema s predstavo o neverjetni poštenosti, ki so jo pripisovali nasledniku. Toda razmišljanje je odveč. Ford je postal predsednik, bil to dve leti in pol, propadel na naslednjih volitvah in odšel v zgodovino, da bi igral golf in pričel veljati za izredno umirjenega in poštenega državnika. Morebiti najbolj poštenega, dasiravno ne zelo pametnega, v ameriški zgodovini (sarkastični kolegi v predstavniškem domu so rekli, da ima Ford težave pri razmišljanju, ker je prepozno začel nositi čelado med igranjem ameriškega nogometa).

Zdaj so objavili, da je Ford nasprotoval vojni v Iraku. To so doslej vedeli le ljudje, seznanjeni z njegovimi spomini. Ford jih je namreč sporočil domači publiki samo pod pogojem, da ne bodo objavljeni pred njegovo smrtjo. Bili so objavljeni takoj, ko je izdihnil!

Če bi to povedal prej, torej ne bi veljal za absolutno poštenega, ker bi bil izdajalec svoje, republikanske stranke in Bushev nasprotnik! Kdo ve, kaj vse bi govorili o njem. Za veliko poštenost je potrebna prava mera diskretnosti. Ford jo je imel. Resnico je ohranil za bodoče rodove. In tu smo prišli do tistega, kar smo pravzaprav hoteli poudariti! Če hočeš, da o tebi vsi govorijo kot o dobrem človeku, dasiravno ne najzanimivejšem, bodi diskreten. Bolje povedano: imej v sebi pravo mero državljanske hinavščine!

Kdo ve, kaj državljani Slovenije resnično mislijo o ljudeh, ki jih formalno vodijo! Na parketu Cankarjevega doma ne bomo na to vprašanje našli nobenega odgovora. Poiskati ga moramo, denimo, v vaseh Suhe krajine, kjer ljudje nimajo nobenega spoštovanja do policijskih avtomobilov in kjer so bolj ali manj fizično ustavili predsednika države, ki jim je hotel povedati par preprostih resnic o tem, da so Romi pravzaprav tudi ljudje (ni šel tako daleč, da bi jih opozoril, da so slovenski Romi državno tudi Slovenci).

Vprašal sem se, ali bi ustavili tudi predsednika sedanje vlade. Na to ne znam odgovoriti.

In kje je tu tista hinavščina, o kateri govorim kot o vsesplošnem pojavu? Našel bi jo že - naj mi oprostijo ljubitelji lepih slovenskih vasi - v obveznem običaju, da se hišam vzdajo balkoni. Na slovenskih balkonih nihče nikoli ne sedi. Niso namenjeni sedenju, temveč temu, da vsi vedo, da tam živijo dostojni ljudje. Na balkonih so samo še rože.

Dostojni ljudje pozdravljajo na cesti vsakega tujca, ki pride mimo. Ne poznam dežele, kjer se toliko in tolikokrat pozdravlja. Seveda, če gre za ljudi, ki niso videti kot Romi. Potem bi bilo šale konec. Ljudi moramo razumeti: zidali so in se trudili, potem pa pridejo ti razcapanci. Kdo ne bi vzkliknil skupaj z Ambrušani: živite kjerkoli, tu ne boste nikoli!

To bi bilo še nekako razumljivo v tej ali oni vasi, ki je imela z Romi posebne izkušnje. Logika se ustavlja ob temle vprašanju: kje je tisto drugo mesto, kjer bi se Romi lahko naselili?! Ali naj gredo na Madžarsko, da bodo delali muziko in bodo morebiti sprejeti v slavni nacionalni romski simfonični orkester? Kaj pa je še kaj drugega, poštenega, ustreznega za Rome?

Obrtniški poklici ne pridejo v poštev. Slovenci smo že sami obrtniki. Videli bomo, da se predlogi o tem, kaj delati z Romi, bliskovito krčijo in naposled izginejo. Slovenci smo priden narod in nimamo preveč časa za vzgojo nekakšnih Romov, ki imajo poleg drugega, kaj hočemo, še tradicijo nomadov! Ne, to je, v glavah mnogih, problem, ki ga tako rekoč ni mogoče odvozlati.

Ah da, naj si glavo s tem beli država! Da, država. Gledal sem po televiziji, kako je minister iz zelo krščanske stranke stal ob ruševinah kolibe, ki so jo Romom podrli policaji (črna gradnja), in skoraj jokajoč govoril o usodi romskih otrok, ki te noči ne bodo imeli (nočejo imeti!) strehe nad glavo. Minister bo takoj vse spremenil. Pravljice pa se v življenju ne dogajajo. Vse kar je prav, toda Romi so Romi.

Spet se vračam v Ameriko, kot sem jo doživel. Zelo bogata Američanka z velikim posestvom blizu New Yorka, na Long Islandu, in reputacijo zelo leve intelektualke, ki podpira črnske organizacije in se druží s komunisti ... Sedel sem za njeno mizo, toda črnci, za katere se poteguje, tja niso bili povabljeni. Stregel je črnc.

Naš minister je prisrčen, toda na razdalji.

Kaj pa vsi mi drugi, nas famoznih dva milijona? Dvomim, da bi se zelo zavzemali. Zakaj? Kaj pa nam manjka? Sicer pa tudi med izbrisanimi ne opazimo dovolj pravih Slovencev. Če gledamo hinavsko ali čisto. Pa naj pride ne vem koliko evropskih komisij. Slovenci so za nas le tisti, ki jih mi sprejemamo kot Slovence. V epohi Evropske unije bo to še pomembnejše kot doslej.

Vir: Mladina, 15. januar 2007

Priloga 8: Kolumna Čakanja našega časa

Jurij Gustinčič

Čakanja našega časa

Naučiti se moramo in se navaditi, da čakamo. Včasih nato pridemo naprej. Ali pa tudi ne.

Prejšnji teden sem imel priložnost v Italiji opazovati veličastno množično stavko tovornjakarjev. Neverjetno veliko jih je bilo, pravzaprav pa je največ čakajočih vozil imelo tuje, zlasti vzhodnoevropske tablice. Nesrečneži pač niso vedeli, kaj jih čaka, italijanski kolegi jih niso niti obvestili. Internationale danes ni, niti v politiki niti pri tovornjakih. Pustijo tujce misliti, da avtostrade niso le nekaj novega, kar se že spreminja v navadne klanca.

Geslo, ki si ga moramo ob takšnih priložnostih zapomniti - čakanje v dolgih kolonah je trajalo ure in ure -, najdemo v besedi, s katero smo obudili spomine. Ta beseda ja prav to - čakanje. Če dobro premislimo, je bistvo našega življenja v tem, da nekaj ali zaradi nečesa čakamo! Lahko bi začeli s tem, da nobene reči ne doživimo ali ne dosežemo, če ne čakamo. Čakanje je nekaj, kar združuje različne vrste političnih ali drugačnih režimov. Noben režim ni dosežen brez čakanja in seveda ne pride takšen, kakršnega čakamo. Med pričakovanjem se menja in prispe v naše življenje spremenjen tako, da si ga pogosto niti ne želimo več.

Obljubljali so nam, denimo, svobodo, pa pričeli z omejitvami, ki naj bi bile potrebne, da bi svoboda sploh lahko zavladala. Nezadovoljnežem potem povedo, da si sploh niso želeli svobode, svoboda je drugačna, kot so si predstavljali. Potrebne so druge stvari, da bi se do svobode prišlo, ali pa je kratko malo nekaj drugega in ne tisto, kar sanjajo naivneži in kar bi energično zahtevali. V Ameriki, na primer, si vsi želijo, da bi se nehali stalni poboji v zasebnem življenju. In vendar skoraj nihče ne misli resno, da bi morali z ustavnim dopolnilom popolnoma odpraviti svobodo nošenja strelnega orožja! Odpravili naj bi torej eno svetih pravic demokracije, ki se jih učijo v ameriških šolah in ki jih učenci poznajo bolje kot zemljepis sveta ali pa vsaj Evrope. Vedeti, kje je Norveška, ni najpomembnejša sveta pravica državljana, tista do orožja pa morda je.

Seveda se bo vendarle poudarjalo, kako pomembna je povsod demokracija. Zlasti za tiste, ki je še nimajo. Ljudje, tudi Američani, nenehno razmišljajo o razmerah drugod, ker so v nekem smislu svetovljani. Čim večja in pomembnejša je dežela, bolj jo primerjajo s sabo. Neverjetno, kako pogosto se povsod misli na Rusijo, zlasti če ni ravno v krizi zaradi siromaštva in se putinovsko postavlja na noge.

Preostali svet potem razmišlja resno in vsak pogovor o demokraciji v svetu se začne s Kitajsko in z Rusijo. Ne vem, ali je to zaradi Maa in Lenina ali kar tako. Gre pač za zelo velike dežele, ki bi nekega dne utegnile hoteti postati vodilne. Pri tem se pozablja na vprašanje, ali res lahko te dežele kaj dosežejo le, če bodo ali če bi bile demokratične.

Pustimo Kitajsko za zdaj pri miru, njena pot na svetovni vrh je še dolga. Vzemimo Rusijo, ki jo poznamo vsaj po njeni slavni književnosti. Rusi so nekaj časa, med vladavino Gorbačova in zlasti Jelcina, imeli neko, celo precejšnjo stopnjo tistega, kar si predstavljamo kot sodobno demokracijo: vedno več zasebne pobude, oligarhe, kakršni so bili Rockefellerji in Fordi, svobodo tiska, možnost svobodnega potovanja v tujino. Bogastvo enih in revščino drugih, kar je tudi značilno za demokracijo! Katera demokratična dežela na Zahodu, z Ameriko vred, ne pozna nasprotja med bogastvom in revščino? Katera naj ne bi priznala, da slednja ne bo

popolnoma izginila ob izvolitvi naslednje vlade? Ljudje čakajo, da pride splošno izobilje, vendar vedo, da je nanj treba čakati! In vendar to čakanje na boljše življenje in demokracijo ni edino, kar poganja svet naprej. Rusi nikoli v svoji zgodovini niso imeli demokracije, pa so kljub temu dali Dostojevskega, Tolstoja, Puškina, Čajkovskega, Ano Pavlovo in tisoče drugih, ki jih pozna ves svet.

Zdaj smo priča lepemu primeru, kako se čaka in mora čakati. Svet je resno začel pričakovati, da se bo Zemlja nevarno segrela, in ljudje se zbirajo, da bi se narodi poskušali dogovoriti, kaj storiti, da bi človeška rasa sploh preživela. Bilo je težko že sestati se na pogovorih, predvsem zaradi Amerike, ki je kot država celota in verjame, pravzaprav, da bo sama preživela.

Združene države so dale tudi svojega pozitivnega nesebičnega junaka, Ala Gora. Dobro se mi zdi, da je za svoj trud dobil Nobelovo nagrado - darilo človeka, ki je začel z dinamitom in postal njegov sovražnik. To se mi zdi tako dobro, da bom preskočil neprijetne, v tem primeru tipično ameriške posebnosti prilagajanja Ala Gora, ki zaradi slabe organizacije štetja pred sedmimi leti ni postal predsednik države. Zaradi napak pri štetju glasov, prosim vas! Da, v Ameriki! Pozabili pa bomo tudi, kako se je naš junak vedel ob Kjotu - predlagal je, tipično za dobrodelnost svoje civilizacije, naj Združene države z denarjem odkupujejo deleže odpovedi onesnaževanju, ki bi jih v prid globalnim spremembam morale prispevati dežele v razvoju, tudi tiste največje, kot je, denimo, Indija. Amerika pa zato manj! Al Gore je junak odpovedi, vendar na tak način, da se svoji nekoliko samoljubni, nekoliko objestni domovini ne bi preveč zameril! Al Gore ni navaden junak, je junak ameriških posebnosti.

Sporazumi so pač sporazumi. Ob zadnjem na Baliu ni nič posebnega v tem, da stvari na papirju šele morajo postati kri in meso svetovne politike. Reči moramo tole: drugače v odnosih, ki vladajo med ljudmi in narodi ne more biti in nikoli ni bilo. Da je Finec sestavil razmeroma razumen načrt za Kosovo, o tem ni dvoma. Da bomo morda dolgo čakali na uresničitev tega načrta, smo se že navadili ob palestinskem primeru. Tam stiskanje rok med Arafatom in Rabinom ni prineslo nič večjega od tega, da so Rabina umorili in da so se začeli novi pokoli. To je pač v naravi človeških odnosov. Naučiti se moramo in se navaditi, da čakamo. Včasih nato pridemo naprej. Korak ali dva. Ali pa tudi ne, in spet se življenje nadaljuje.

Vir: Mladina, 13. januar 2008

Priloga 9: Kolumna Se bodo črke uprle pivu?

Bernard Nežmah

Se bodo črke uprle pivu?

Trade mark »Pivovarna Laško« je nekoč veljala kot sinonim za dobro pivo, danes pa za manipulacijo z mediji in podjetniškim lastništvom.

Udarila je vest, da so nadzorniki »Dela« odstavili odgovornega urednika Janeza Markeša. Član NS Stojan Zdolšek je iz protesta odstopil, njegova predsednica ASK pa je gospoda Markeša postavila na laž, češ da na zdaj znamenitem kosilu Boško Šrot ni naročil Markešu, da mora »Delo« odslej podpirati Boruta Pahorja in začeti rušiti Janeza Janšo.

Težke besede, ki degradirajo prvega urednika »Dela«. In kaj je storil Markeš? Se je pokazal v besu, kot v primeru tednika »Demokracije«, ki je pred časom objavila višino njegove plače, on pa je takoj zagrozil z tožbo? Ne, odreagiral je tako, da si je vzel time out in svoj odgovor napovedal za naslednji dan.

Dan potem je bil osrednji medijski lik: dal je intervjuje za »Dnevnikovo« spletno televizijo, za »Vest.si« in prišel kot gost v »Odmeve«. Govoril je umirjeno in preudarno. Omenil, da je način odstavitve rušil njegovo profesionalno integriteto. Vendar pa so bile njegove besede nenavadno blagohotne. Boško Šrot naj mu ne bi ukazal, da naj časnik podpre Pahorja, ampak je samo omenil, da bi bilo to dobro, saj bi Janševo ponovno zmagoslavje ne koristilo korporaciji »Pivovarne Laško.« Še več, ko se je Markeš temu uprl, naj bi mu Šrot odvrnil, pozabimo, kot da tega nisem izrekel.

Skratka, nobene ostrine, nobene jeze, nobenih podrobnosti o negativnih pritiskih Šrotovih. Gledalec »Odmevov« se je pravzaprav počutil opeharjenega; toliko najav, da pride Markeš, ki bo razkrival, potem pa pripoved, ki ni povedala nič.

Medtem ko je z uglašeno govorico spregovoril do teh, ki so ga po slabem letu odstavili, ne da bi mu kdajkoli nakazali, da je z njegovim urednikovanjem, kaj narobe, je bil v pogovoru z Denisom Sarkičem na »vest.si« veliko močnejši objekt njegove kritike predsednik vlade Janez Janša, stranki SDS in SD, ki da jima njegovo urednikovanje »Dela« ni bilo po godu, še veliko bolj pa njegovi nekdanji kolegi z »Maga«. Danila Slivnika je očrnil, kako da je spletkaril zoper njega, Vlada Voduška z nacionalke označil, da je v »Vročem stolu« odsvinjal svoje, sploh najtežje besede pa je izstrelil zoper »Demokracijo«, »Reporter« in »Pozareport«, ko jih je označil kot novinarske podgane.

Bizarni odziv: množica novinarskih kolegov je bila za besede iz preteklosti deležna psovke podgane, medtem ko je za obglavitev - ko so mu lastniki in posredniki PL iz rok vzeli osrednjo uredniško funkcijo brez pravih razlogov -le evfemistično dejal, da je to poraz civilne države!!!!!!?

Človek ima pač pravico, da si svoje negativce razvrsti po svojih prioritetah.

Vendar pa aktualni fenomen Markeš krepko presega osebo Markeša. To, kar si privošči »Pivovarna Laško« (PL) v rokah Boška Šrota, je gesta nekoga, ki se obnaša kot popolni gospodar Slovenije. Vpeljala je razpolovni rok trajanja odgovornega urednika: Darijan Košir, Peter Jančič, Janez Markeš; vsak naslednji je načeloval za pol krajši mandat. Če se lastnikom zjutraj zahoče, bodo zvečer že postavili novega urednika. V atmosferi, ki iz odgovornega

urednika napravi potrošno blago, bo težko kdo z digniteto iz njihovih rok še sprejel to funkcijo.

No, našel se je večni pododgovorni urednik Darijan Košir, ki je brez zadržkov do škandaloznega upravljanja PL s časopisom jadreno sprejel ponudbo in že evforično napovedal, da bo zdaj on na »Delu« umiril situacijo.

Povsem drugače je ravnal predsednik novinarskega aktiva Peter Kolšek, ki izpostavlja ignoranco Šrotovih, ko naznanijo ime novega urednika, še preden bi kolektiv izrazil mnenje do odstavitve starega. Mož je ohranil koherentno držo: tako kot je nekoč nastopal v konfrontaciji s Slivnikovim kadrovanjem mimo volje novinarjev, tako ravna tudi sedaj. Toda lovke PL se tu ne ustavijo. Svojo drugo medijsko posest časnik »Večer« so stisnili še bolj. Za direktorja in odgovornega urednika v enem postavljajo gospoda Uroša Skuhala. O njegovi primernosti za mesto prvega med uredniki so glasovali novinarji »Večera«. Rezultat je bil katastrofalen: proti je bilo 70, za pa 4 glasovi.

V danem trenutku je dragocen novinarski ne, ta organizirani odpor profesije do poskusov spremeniti časopis v propagandno trobilo. Nekoč je bila jasna delitev med časniki in tovarniškimi glasili, ki so pisali po nareku direktorjev. Danes si Boško Šrot in njegovi jemljejo absolutno pravico lastnine: če sem lastnik medija, ga lahko uničim, kot so storili s starim »Magom«, ali pa ga lahko instrumentaliziram, kot poskušajo z »Delom » in »Večerom«.

Zadnjič je o tem spregovoril ex-predsednik Milan Kučan, ki se je brez okolišenja zgrozil nad početjem PL. To je preveč celo za standarde nekdanjega šefa komunistične partije, ki je njega dni sistematično moderirala pisanje medijev. A v primerjavi z brutalnostjo Šrotovih prijemov je ravnala naravnost viteško. Bivši predsednik je prvič odločno kontriral nekomu, ki ni Janševa koalicija.

Doslej je Kučanov »Forum 21« dajal vtis old-boys network, z razmahom prevzemnih baronov ima možnost, da se postavi kot pozitivni koncept: stari rdeči direktorji imamo svojo etiko, nikoli ne ravnamo kot novi tajkuni.

Izredna parlamentarna seja je tokrat presenetila. Ob klasični folklori: Janša in njegovi obtožijo LDS in stare vlade za vznik tajkunizacije, opozicijske stranke ugotovijo, da je kriva Janševa koalicija, vsi so si pa edini, da je aktualno stanje popolna družbena patologija. Izvzemši predsednika SLS Bojana Šrota, ki deluje kot antiaristotelski lik. Grški filozof Aristotel je namreč nekoč dejal: Amicus Plato, sed magis amica veritas (Platon je moj prijatelj, toda še večji prijatelj je resnica).

Medtem ko prvi mož stranke deluje kot politični advokat brata Boška Šrota, je nekdanjemu predsedniku SLS Marjanu Podobniku uspelo doseči nemogoče. Potem ko je bil Joško Joras s cvetličnimi koriti izključen iz prometnega dostopa do Slovenije, so akcije Podobnikove skupine prinesle elegantno rešitev, kot je uvedba posebne zapornice do domačije Jorasovih. Aktualno stanje duha na Slovenskem prinaša kljub vsemu nepričakovani obrat: borba zoper tajkune, ki jemljejo Slovenijo za svoj finančni plen, se kaže kot prvi skupni politični okvir po spopadu z JLA l. 1991, ki presega strankarske spopade.

Vir: Mladina, 5. junij 2008

Priloga 10: Kolumna Robin Hood – junak našega časa?

Jože Vogrinc

Robin Hood – junak našega časa?

Ni zanesljivo, da Robini Hoodi dajejo revnim, kar so vzeli bogatim

Evropski, če že ne svetovni junak leta 2010 je dobri stari Robin Hood. O tem priča uspeh Scottovega filma, pa še niz lokalnih Robinov: latvijski narodni junak je heker, ki je v začetku leta v deželi z največjo brezposelnostjo v EU prek spleta poslal v javnost podatke o nekaznovanem bogatenju latvijskih bank in menedžerjev. Zaukazano varčevanje v javnem sektorju v vsej EU, da bi rešili banke upnice, razkriva, da je strategija EU za izhod iz krize preprosta in pričakovana: vzeti revnim in dati bogatim. Od tod popularnost Robina Hooda; baje je jemal bogatim in dajal revnim.

Oglejmo si lik Robina Hooda поблиžje. Skoraj nič ni znano o zgodovinski osebi, na katero se opira mit. Ve se, da je bil svobodnjak (zato lokostrelec) in je živel okrog leta 1200, v nemirnih časih šibke centralne oblasti v Angliji med križarskim junačenjem kralja, ki ga je mit naredil Levjesrčnega. Pa vendar je o liku Robina Hooda že dolgo znano, kar je treba vedeti, da razumemo njegovo trajno popularnost in družbeno vlogo. Že pred dobrimi 40 leti je to pojasnil zgodovinar Eric Hobsbawm.

Dejanske osebe, kakršen je bil baje Robin Hood, najdemo v ustreznih okoliščinah v vseh mogočih družbah, od srednjeveške Anglije prek Sredozemlja (od korziških gusarjev do balkanskih hajdukov v 18. in 19. stoletju) do Kitajske v različnih obdobjih in do Indije danes. To so nenavadni razbojniki, ki uživajo popularnost in podporo med prebivalstvom in se več let ali desetletij izmikajo policiji ali vojski. O njih kroži glas, upravičen ali ne, da se maščujejo za krivico, ki jim jo je storil brezvesten lokalni bogataš in/ali oblastnik, tako da ropajo ali terorizirajo njega in njegove pomagače in širše tiste družbene skupine ali predstavnike oblasti, za katere menijo, da nekaznovano delajo krivico nemočnemu ljudstvu. Skupno tem družbam je, da patriarhalni red na deželi, ki se ga ljudje nostalgичno spominjajo, razpada. Posamezni bogataši in oblastniki v navezi s slabo plačanimi in podkupljivimi uradniki in silami reda izkoriščajo pomanjkanje nadzora in neučinkovitost oblasti tako, da nekaznovano protipravno bogatijo - praviloma na račun tistih, ki so prešibki, da bi se ubranili. Med slednjimi je na robovih družbe, posebej še v prenaseljenih kmečkih družbah, kjer je zemlje premalo, reveži pa so brez dela, siva ekonomija v obliki švercanja, krivolova ipd. edini način preživetja. »Nottinghamski šerifi« (= tajkuni, če to prevedemo v aktualno slovenščino) nekaznovano prevzemajo ilegalne posle, revno kriminalno konkurenco pa si bodisi podredijo bodisi jo uničijo. Če gre vse po sreči, te posle potem legalizirajo v ugledne biznise. Gre, skratka, za tisto plat »prvotne« akumulacije kapitala, ki je ekonomske zgodovine (da ne govorimo o učbenikih ekonomike) ne omenjajo, zlahka pa jo najdete ne le v Marxovem Kapitalu, ampak tudi na tisoč in tisoč straneh socialne zgodovine sveta.

Ni zanesljivo, da Robini Hoodi dajejo revnim, kar so vzeli bogatim. Kadar to naredijo, imajo obdarjenci odlične razloge, da o tem molčijo. Zanesljivo pa je, da jih ljudje podpirajo in sami ustvarjajo mitologijo o njih. Z njimi se identificirajo, ker socialni razbojniki maščujejo krivice, kakršne se ves čas dogajajo tudi njim, pa se ne zmorejo, se ne znajo, si ne upajo upreti.

Ne spreglejmo, da je Robin Hood junak družbenih okoliščin, kjer se ljudje nostalgичno ozirajo v (domnevno) boljšo preteklost, ko je bil še red in je oblast varovala ljudstvo, tajkunov pa ali

ni bilo ali pa so bili razkrinkani in kaznovani. Vera v dobrega vladarja, ki bi kaznoval krivice, pa ni obveščen o njih, je nujna sestavina ideologije robinhudovstva. Ne spreglejmo, da je robinhudovstvo zahteva, da nam vrnejo, kar nam je bilo po krivici vzeto. Ne vpraša, kako družbeni red poraja tajkune in zakaj ostajajo nekaznovani, medtem ko njihove žrtve le redko doživijo popravilo krivic, tepeni pa so drobni lopovi iz stiske. Ne pelje v zahtevo po spremembi družbe. Družba, ki mora fantazirati o Robinu Hoodu, je družba, ki ne verjame več v omajani družbeni red, a ga s svojim verovanjem vzdržuje natančno takega, kakršen je: krivice so doživete kot osebne in naključne, ne kot skupne in sistematične. Maščevanje je plod osebne zamere, vera v maščevalca je socialna fantazija podrejenih kot osamljenih posameznikov - brezmočnih, ki čakajo na pravilno obveščenega vladarja, ki si bo vzel pet minut, da jih posluša, in še pet, da naroči popravilo krivic. Vera v Robina Hooda je trenutek nepotrpežljivosti v oboževanju lika dobrega vladarja, ki bo popravil krivice. Ker ima v realnosti socialno razbojništvo vedno tudi nedolžne žrtve med nemočnimi, nazadnje konča kot kaznovani kriminal, v kar nemočni privolijo, v svojih fantazijah pa ga dopolnijo z baladami o mrtvem razbojniku dobrega srca, blage duše in s smolo v življenju.

V Evropi danes so idealne razmere za Robina Hooda. Gozd in gore kot skrivališče sta zamenjala urbana džungla in internet. Rastoča brezposelnost mobilnih in izobraženih mladih ljudi in rastoča beda večine sveta proizvajata cele vojske potencialnih rekrutov za oboje, za mafijske podjetnike in socialne razbojnike. Ne manjka revežev, ki si želijo plemenitega maščevalca. Delavci, ki so jih spravili na cesto njihovi nekdanji šefi, gojijo osebno zamero do dobro znanih posameznikov, za katere dobro vedo, da jih krijejo bolj ali manj anonimni in naključni uradniki, politiki, pravniki, financerji in mafijski zaščitniki. Nič drugače ni z ljudmi, ki so bili žrtve finančnih goljufij. Velikansko področje goljufanja brezmočnih v Sloveniji so npr. nepremičninski posli, kjer nekdo lahko dobro ve, kdo ga je ogoljufal, pa mu nič ne more, ker ima goljuf dovolj močno zaščito, da lahko goljufijo legalizira.

Latvijski Robin Hood je pravno kriminalec in bo zanesljivo obsojen. Protipravno je objavil podatke, ki demonstrirajo, da pravni red EU še vedno omogoča finančne transakcije, nad katerimi so sicer vsi ogorčeni in v njih vidijo neposredni vzrok za krizo. Zanesljivo bo prispeval k popularnosti lika Robina Hooda in k razcvetu socialnega hekerstva. In nič več.

Vir: Mladina, 10. junij 2010

Priloga 11: Kolumna Pogrezanje v krizo

Janko Lorenci

Pogrezanje v krizo

Izvršna oblast v zadnjem desetletju še ni bila pred takimi težavami in tako odgovornostjo

Globalna kriza napreduje in se razvija, politiki, ekonomisti, družboslovci - in seveda uboga prebivalstva - pa so povsod še naprej v veliki negotovosti. Svet je spravil v pogon nekaj, ob čemer je bolj ali manj nemočen. Pravzaprav lahko samo čaka in izvaja nekakšne zasilne ukrepe.

To velja tudi za Slovenijo. Tu sta nesrečno ali pa srečno (za staro oblast in Slovenijo je boljše, da se je ta oblast poslovila) trčili kriza in menjava oblasti.

Položaj je nov in po svoje nenavaden. Profil nove vlade še ni jasen, nazadovanje se pri nas še ne občuti zelo, a jasno trka na vrata. Nastaja posebna psihoza - občutek pomanjkanja časa in nuje hitrega ukrepanja. Ob vsem tem iz omare prejšnje oblasti še padajo finančni okostnjaki. Zdaj obupno manjka denar, ki bi ga lahko prejšnja vlada zaradi dobrih časov privarčevala, a ga je zapravila in Slovenijo nevarno zadolžila. Uradno smo optimisti, v bistvu pa nekako podobni človeku, ki že kiha in ve, da bo hudo zbolel. Tudi to, kaj naj vzame iz lekarne, mu ni povsem jasno. Ve pa, da, hvala bogu, vsaj umrl ne bo.

Ta hip položaj nikakor ni katastrofalen. Tudi glede receptov za reševanje krize nismo nič bolj izgubljeni od uglednih držav. Prvi reševalni sveženj je zdaj tu, čeprav morda sprejet z zamudo. Strokovnjaki se predvsem bojijo, da za predvidene ukrepe ni dovolj denarja. Razlogov za paniko za zdaj torej ni, toda po vseh napovedih naglo drsimo v recesijo in krizo. Če svetu grozi ponovitev velike depresije, se nam napoveduje repriza časa po osamosvojitvi in izgubi jugotrgov. Pred nami je trd čas.

Kdaj in kako se bomo iz krize izvili, je odvisno od svetovnega dogajanja, na katero nimamo nobenega vpliva, vsaj toliko pa tudi od odločilnih sfer doma. Iz njih prihajajo mešani signali. Ljudstvo je v bistvu pripravljeno na krizo, ve, da v glavnem prihaja od zunaj in da imamo na njen razplet omejen vpliv. Položaj politike je zato bistveno lažji, kot če bi bila kriza zakuhana samo doma. Hkrati sta negotovost in nezadovoljstvo (tudi s politiko) velika.

Socialni položaj je vnetljiv, napetosti se bodo zanesljivo povečale in v Slovenijo se utegne vrniti obdobje množičnih stavk. Že zdaj se množica ljudi zaradi bednih plač komaj še prebija. Najbolj bo prizadet zasebni gospodarski sektor. Majhna vojska javnih uslužbencev je bistveno varnejša pred odpuščanjem in zato bi od nje pričakovali ustrezno solidarnost in potrpežljivost. Tudi sodniki bi lahko v znamenje dobre volje prekinili stavko in začeli pogajanja na novo. Novoletna dodatna izplačila na državni železnici, nenehno v globokih izgubah, so norost.

Sindikati upravičeno opozarjajo, da mora biti breme krize pravično razdeljeno. Če imajo ljudje vtis, da to velja za vse, so pripravljeni zategniti pas, godrnjaje sicer, a brez upora. Socialno dogajanje, s tem pa celotno razpletanje krize, bo dramatično odvisno od ravnanja vlade, njene verodostojnosti in sposobnosti, da učinkovito blaži najhujše stiske, ljudstvo pa prepriča, da deluje kompetentno in pravično, varčuje in krmari ladjo tako, da se na koncu predora vendarle svetlika. Kroničnih gospodarskih bolnikov ne bo mogla pustiti na cedilu na

mah, kot se je zareklo premieru. Če bo pošteno počilo na socialni fronti, se lahko sesujejo vsi scenariji reševanja krize. Ekonomija in sociala sta usodno povezani.

Iz gospodarstva prihajajo različna znamenja. Podjetja so negotova, nekatera že v resnih težavah, nekatera delajo lažen preplah. Skoraj vsa imajo preglavice z bančnimi posojili in čakajo na dodatne ukrepe države. Glede odpuščanja se za zdaj v svojo in splošno korist večinoma vedejo razumno.

To je dobro znamenje in morda tudi že kaže, da politika, sindikati in javnost pritiskajo na gospodarstvo, naj se zave svoje v glavnem pozabljene družbene odgovornosti - se torej odpove odpuščanju zaradi večanja dobičkov, bizarno visokim menedžerskim plačam, lahkotni prodaji podjetij tujim lastnikom itd. Ta prepleteni pritisk je nov pojav in eno izmed znamenj krize. Krepi se tudi pritisk na tajkune. Vlada bi morala vsakovrstne bavčarje prisiliti k skesanemu umiku. Toda pritisk se ne sme spremeniti v lov na čarovnice; v ospredju mora biti skrb za ohranitev podjetij, ne pa maščevanje nad menedžerskimi spretnjakoviči.

Geslo, da je kriza tudi priložnost, je lepo slišati, a težko uresničiti. Podjetja na primer se bodo morala prestrukturirati kar sama. Oblast bo storila dovolj, če bo gospodarstvu pomagala preživeti. Svojo vlogo ustvarjalne destrukcije (B. Kovač) lahko odigra drugje: z ureditvijo razmerja politika-gospodarstvo, drugače zastavljeno privatizacijo, resnim vložkom v izobraževanje, razumno regionalizacijo, avtonomnostjo medijev, s tem, da konča kaos v zdravstvu in šolstvu. In z izpolnjenimi obljubami o dialoškosti in demokratičnosti.

Vladajoča politika svojo podobo še išče. Ministrska ekipa se zdi v glavnem dobra. To velja tudi za njen ekonomsko-socialni del, najbolj odgovoren za blaženje in reševanje krize. Več bo jasno, ko se bo pokazal realni doseg vladnega svežnja in naslednji krizni ukrepi. Že zdaj pa ni dvoma, da nobena izvršna oblast v zadnjem ducatu let ni bila pred takimi težavami in tako odgovornostjo.

Hkrati se razume, da dobre vlade ni brez dobrega premiera. Pahor zbuja mešane občutke. Z odločnostjo in energijo preseneča, čeprav pogosto išče konsenz tam, kjer ga ne more. Z afero Rupel je globoko razočaral in poslal slab signal v okolje, v katerem naglo narašča tesnoba in ki hrepeni po zanesljivem vodenju. Še zmeraj nastopa inflatorno in tako, kot da ne bi dobro vedel, ali vlada s koalicijo ali z opozicijo. Konstruktivna drža opozicije je v krizi res več kot zaželena, toda premier jo lahko k polnemu sodelovanju pritegne le, če razdre sedanjo oblast. Tu hodi po tenki vrvi. Če bi dovolil, da se gospodarski in socialni krizi pridruži še politična, bi povzročil katastrofo.

Vir: Mladina, 18. december 2008

Priloga 12: Kolumna Podobe in dejanja

Brane Kovič

Podobe in dejanja

Dogajanje pred objektivom

Po ugotovitvah nekaterih raziskovalcev je do resnične demokratizacije fotografskega portreta prišlo šele v času prve svetovne vojne. Vsak mobiliziran vojak, ne glede na čin ali poreklo, se je tedaj lahko dal portretirati in svojo podobo poslal družini. Te fotografije naj bi med drugim potrjevale, da je upodobljenec še živ, za mnoge, ki so se v uniformi dejansko prvič videli na posnetku, pa so imeli portreti izjemen emocionalni naboj, zato so jih, v kolikor so se z bojišč vrnili živi, hranili ravno tako skrbno kot medalje in odlikovanja. Pošiljanje fotografij pa je potekalo tudi v nasprotni smeri: vojaki na fronti so dobivali portrete žena in otrok, ki so velikokrat prvič pozirali pred kamero, tudi v strahu, da bo svetlobna sled njihovega obraza morda zadnja, ki jo bo soprog oziroma oče videl.

Pred množično ekspanzijo fotografije so se ljudje med seboj spoznavali neposredno, srečevali so se v okolju, ki so ga poznali in v katerem so imeli priložnost videz drugih ob vsakem srečanju znova vtisniti v spomin. Zlasti na podežlju in v manjših krajih je bilo prepoznavanje pogojeno z družbo bližine, tistih od drugod, ki jih niso nikoli videli, se ni dalo predstavljati drugače kot po govoricah in pripovedovanjih. Fotografija je vpeljala pomembno novost: možnost prepoznanja obraza osebe, ne da bi jo kdajkoli srečali. Podoba je premagala razdaljo, toda obenem je reprezentacija prevladala nad neposredno izkušnjo.

Dandanes, ko je fotografija prisotna takorekoč povsod, je njena raba še vedno polarizirana: velika večina lastnikov fotografskih aparatov največkrat z bolj ali manj poudarjeno "portretno" noto fotografira krog svojih bližnjih ali dogodke, ki so vezani na njihovo skupno bivanje (družinsko življenje, izleti, potovanja in stvari, ki so v glavnem vsakomur dostopne), medtem ko mediji posredujejo posnetke, ki so jih naredili "privilegirani" profesionalci in le izjemoma uporabijo izdelek amaterja, ki je bil po naključju v bližini nekega dogajanja v dramatičnem trenutku (naravne nesreče, atentati, teroristične akcije in podobni vidiki vznemirljivih novic). Še manjša je skupina fotografov oziroma fotoreporterjev, ki ji je dovoljeno slikati znane in posebej varovane osebnosti, prav pri teh podobah pa je status reprezentacije pogosto dejavnik, ki ga je treba največkrat upoštevati. Na svoj fotografski videz so zlasti občutljivi državniki in politiki, toliko bolj, kolikor je večje razhajanje med njihovo deklarirano pozicijo in tistimi njihovimi dejanji, ki jih plast za plastjo, nemalokrat šele desetletja po njihovi smrti, razkriva zgodovina. V tem smislu se nam ni treba truditi z iskanji kakšnih eksotičnih primerov, zelo reprezentančnega smo imeli kar dovolj blizu in v naslednjih nekaj tednih si lahko osvežimo spomin nanj na razstavi Nekoč je bil Tito v Mali galeriji ljubljanskega Cankarjevega doma. Vrhunski fotografski ustvarjalec Joco Žnidaršič je posnel skorajda nepregleden korpus Titovih fotografij (seveda ni bil edini, ki mu je bilo omogočeno spremljati in fotografirati pred četrto stoletje umrlega jugoslovanskega maršala, toda njegovi posnetki se odlikujejo s tisto nezgrešljivo avtorsko noto, da daleč presegajo prizadevanja drugih fotografov), ki so s strogega fotografskega vidika takorekoč brežhibne,

malce bolj pa se je treba zamisliti, če želimo doumeti, kdo je portretiranec dejansko bil in kakšna je bila resničnost izza njegovih nešteti podob. Tito na portretnih fotografijah v najširšem pomenu oznake, torej tudi na tistih, ki v kadru povzemajo še neko sočasno dogajanje, resda vselej izstopa s svojo prepoznavnostjo, hkrati pa se ne moremo znebiti občutka, da igra vlogo, ki si jo je za tisti trenutek izbral. In zdi se, da si je izbiral samo vloge, v katerih so prihajale do izraza njegove vrline, ne glede na to, ali je zavzel držo odločnega voditelja, ljubitelja živali, prijatelja otrok ali sogovornika svojih sodelavcev in gostov - njegove javne podobe ni sproduciral noben art-direktor ali pooblaščenec za stike z javnostjo, sproduciral si jo je sam. Fotografi so njegovo spreminjanje vlog beležili kot nekaj samoumevnega, kot podobo Tita, kakršen je hotel biti in kakršnega naj bi se vizualno spominjali. Protislovij njegove politike in problematičnosti marsikatero izmed njegovih odločitev fotografije seveda ne kažejo, za presojo njegovih dejanj je treba poseči po drugih virih - fotografi so le v skladu z načeli svojega poklica evidentirali dogajanje pred svojimi objektivimi.

Vir: Mladina, 30. maj 2005

Priloga 13: Kolumna Zmagoslavje estetike?

Brane Kovič

Zmagoslavje estetike?

Čas, ko je pomemben videz in ne vsebina

Menda smo imeli mesec oblikovanja. Nikakor ne dvomim v dobre namene njegovih pobudnikov, tudi prizadevanjem za dvig kakovostne ravni oblikovanja ne nasprotujem, pa naj gre za natečaje, kreativne delavnice, razstave ali vključevanja oblikovalskih vsebin v šolske programe. Toda kot po eni strani ugotavljamo, da je kvalitetnih oblikovalskih dosežkov v resnici zelo malo, se po drugi strani ne morem znebiti občutka, da dobiva fetišizacija "dizajniranih" artiklov za široko potrošnjo že kar mitične razsežnosti. Zato posebej pripravljen niz oblikovalskih prireditev najprej pritegne neposredno vpletene, nezadovoljne z obstoječim stanjem in položajem oblikovanja v konkretnih (slovenskih) razmerah, medtem ko "prosvetljene" nakupovalce bolj kot oblikovalska odličnost privlačijo razvpite blagovne znamke, potrošniške množice pa kupujejo predvsem tisto, kar jim denarnice dopuščajo.

Kot ugotavlja filozof Yves Michaud v svojem eseju *L'art l'état gazeux* (Umetnost v plinastem stanju, Stock, Pariz, 2003), živimo v obdobju zmagoslavja estetike. Z vseh strani nas prepričujejo, da je svet lep in zato mora biti lepa tudi vsakdanjost. Nekateri njeno lepoto prepoznavajo v popolnih, skladno oblikovanih in skrbno naličenih telesih, drugi prisegajo na tetoviranje in piercing; eni obožujejo sofisticirane logotipe znamenitih modnih gurujev, drugim največ pomeni zavijanje v tkanine z orientalskih bazarjev; v kuhinji kraljuje "fusion", dekoracija na krožniku je postala odločilnejša od sestavin obroka. Trendovski imperativi narekujejo mišljenje in zaznavanje. Pomemben je videz, ne vsebina, skratka, vse je v dizajnu in dizajn je vse. Videz narekuje potrošnjo, tako pri otrocih, ki se pustijo zapeljevati kričečim barvam šumečih vrečk s sladkarijami na policah hipermarketov, kakor pri konzumentih iz premožnejših slojev, ki se morajo odločati med Armanijem in Versacejem. Če kaj ni ne dobro, ne koristno, naj bo vsaj na videz lepo - kakor za koga in kakor kdaj (za nekatere so lepe celo plastične vreče, v katere spravljajo mrličje, žrtve umorov in nesreč). Onstran videza seveda stvari lahko dojemamo tudi skozi njihove ostale značilnosti in lastnosti, v kolikor ne pristanemo na vsiljevanje plašnic, ki nam jih od vsepovsod nadevajo. A z "drugačnostjo" tvegamo izobčenje, stigmo nazadnjaštva, češ, da nas je čas povozil in da naj svoja stališča zadržimo zase. V svetu uniformiranega mišljenja je vsaka toleranca moteča.

Michaud vidi svojevrsten paradoks v tem, da je v tako poudarjanem stremljenju k lepemu umetniških stvaritev vse manj, hkrati pa je vse več ravnanj in početij, ki se razglašajo za umetniška. Namesto objektov estetske kontemplacije so v ospredju dispozitivi in postopki, ki funkcionirajo kot umetnine, opredeljene z nameni in koncepti. Ker jih lahko producira kdorkoli, je treba to inflatorno produkcijo ves čas "trošiti". Za trošenje pa je potrebno ustvarjati pogoje in priložnosti. Nič čudnega torej, da se z neverjetno naglico množijo prizorišča (muzeji, galerije, kulturni centri) in dogodki (bienalni, trienalni, usmerjeni, tematski...), na katerih se ta produkcija razkazuje, povzdiguje in kopiči do neobvladljivosti, na podoben način kot blago v veleblagovnicah. Sistem njene promocije ni bistveno drugačen od

tistega, ki promovira blagovne znamke. Če se nekdo uvrsti na eno izmed primerno razvpitih prireditev, za katero je pristojen še bolj razvpit kurator, bo zanesljivo postal preverjena "blagovna znamka", o kateri morebitni pomisleki niso zaželeni. Kaj dela, pravzaprav ni pomembno, važno je, da je prisoten oziroma da je bil izbran. Odločilna je (samo)promocijska spretnost, ki je nadomestila vse veščine, nekdanje zahtevane za čim popolnejšo materializacijo ideje v umetniškem objektu. Ker je objekt izginil ali pa lahko obstaja v kakršnikoli pojavnosti obliki, improvizirano sestavljen, efemer, najden, od nekod prinešen, bo vznemiril samo nostalgike, ki se jim toži po izjemnosti in redkosti artefaktov nekdanjih časov, vključno z modernističnimi. A ti časi so minili, vstopili smo v drugačen svet estetske izkušnje in drugačen svet umetnosti, v katerem estetska izkušnja prežema vse izkušnje, tako da je ni več moč hierarhizirati, ker je povsod, fluidna, lebdeča kot vonj. Zato Michaud zaključuje, da je ta vseprisotnost kompatibilna s hiperestetizacijo sveta, v katerem je umetnost prešla v plinasto stanje - več kot jo je, manj jo opazimo in lažje jo enačimo z realnostjo, ki se je sama zamenjala z videzom.

Vir: Mladina, 21. december 2003

Priloga 14: Kolumna Bolonjska zarota

Rastko Močnik

Bolonjska zarota

Reforma univerze po diktatu kapitala

Študentska organizacija je sprožila kampanjo proti morebitni uvedbi šolnin na univerzah. Bati se je namreč, da bi t.i. "bolonjska reforma" prinesla tudi plačevanje študija. Minister za šolstvo je resda izjavil, da naj bi tudi poslej država omogočala brezplačen študij v istem obsegu kakor doslej. A obljuba je dvoumna. Pomeni namreč lahko, da bo država tudi v prihodnje, kakor doslej, omogočala brezplačen študij na prvi stopnji študija. A "prvi bolonjski cikel" bo trajal le 3 leta - in ne več 4 leta, kolikor traja sedanji študij do diplome. Lahko pa ministrova izjava pomeni, da bo država - kakor doslej - omogočala brezplačen študij v prvih 4 letih. A tisto, kar bo "drugi bolonjski cikel", bo mogoče končati šele v 5 letih. Država torej obljublja bodisi brezplačen študij na prihodnji prvi bolonjski stopnji - ki bo manj vredna od sedanje diplome; ali pa brezplačnost le do polovice druge bolonjske stopnje - ki bo manj vredna kot sedanji magisterij. Ker je zelo verjetno, da bo diploma prve bolonjske stopnje prej ali slej pridobila družbeno veljavo sedanje "visokošolske" diplome, lahko tudi pričakujemo, da bo za "pravo" univerzitetno diplomu zelo hitro obveljala šele druga bolonjska stopnja. - Zato lahko s precejšnjo gotovostjo sklenemo: država že vnaprej priznava, da ne bo več omogočala brezplačnega dostopa do relevantne visokošolske diplome.

Ob tem velja opozoriti na protislovje v "bolonjski reformi": uradno hoče racionalizirati študij, v resnici pa ga bo bržkone le podaljšala. Ali iz drugega zornega kota: bolonjska reforma bo sedanja "normalna" študenta in študentko degradirala iz akademskih bitij v nekakšno posrednješolsko specializanta. Natančneje: tisti, ki bodo odšli z univerze po 3 letih, bodo zelo dobesedno prisiljeni v "vseživljenjsko učenje", kar je eden izmed izrecnih ciljev bolonjske reforme. To pomeni, da bodo vse življenje hkrati podrejeni terorju na delovnem mestu in terorju v šoli. Študentska organizacija ima potemtakem prav, da se boji šolnin. A naivna je, če misli, da je preostanek "bolonjskega procesa" kaj bolj nedolžen.

Vodstvo ljubljanske univerze sicer ni navdušeno nad bolonjskim procesom, zavzema pa se za šolnine. Menda naj bi študentke in študenti jemali študij "bolj resno", če bi morali zanj plačevati. Šolnina naj bi bila torej vzgojno sredstvo. K srednjeveškemu ideološkemu terorju učnega procesa naj bi s šolninami dodali še liberalni teror denarnega izsiljevanja.

A če univerza že podpira šolnine - zakaj se ne upre vsaj drugim sestavinam v bolonjskem procesu? Odgovor je preprost: univerza se ne upre, ker se ne more upreti. Bolonjski proces je namreč delo vlad - ne univerz. Bolonjski proces je celo najhujši napad v zgodovini univerze. Še nikoli v več kakor 900 let dolgi zgodovini se proti univerzi ni zarotila kar cela zveza držav.

V marsičem bolonjski proces univerzam daje tisto, kar že imajo. Mobilnost univerzitetnih ljudi, primerljivost diplom, transparentnost itn., vse to je bilo na univerzah že od vsega začetka. A z načinom, kako jim daje tisto, kar že imajo, jim bo pobral vse, kar so kdaj imele.

Ob tem pa le ne smemo pozabiti spektakularne novosti, ki jo bolonjska reforma zares prinaša. Prvič v zgodovini so se politični oblastniki upali jasno povedati, da univerzo podrejajo trgu dela, to je, kapitalu. Bolonjski proces ni zgolj nasilje nad univerzo: je prostaško utilitaristično nasilje - ki svojega kapitalskega prostaštva in etatistične nasilnosti ne prikriva. V tem mu gre absolutno prvenstvo.

Bolonjski proces je mešanica dirigističnega etatizma in managerske ideologije množične industrijske proizvodnje. Uporablja klišeje, ki so jih razvili v industriji: zagotavljanje kakovosti, standardizacija, upoštevanje zahtev trga dela, upoštevanje zahtev delodajalcev (!), fleksibilnost. Uporablja celo marketinške pojme: proaktiven pristop, odličnost, dobre prakse, projektni stik, "know-how", privlačnost, strateške povezave. In seveda dobre stare etatistične trike: institucionalna odgovornost, nacionalno ogrožje kvalifikacij, deskriptorji, močne institucije, agencije ali telesa za zagotavljanje kakovosti in/ali akreditacijo, telesa za evalvacijo...

Bolonjski proces združuje dvoje blodenj, za kateri smo doslej mislili, da se izključujeta: klasično etatistično in novodobno managersko. Obe pa tlačita univerzo v šablone, ki so zastarele: v času krize nacionalne države uvajajo administrativni model razsvetljene monarhije. V času post-industrijske družbe vpeljuje industrijsko standardizacijo in homogenizacijo.

Tisti, ki pravijo, da bolonjska reforma z državnim nasiljem podreja univerzo interesom kapitala, imajo prav. Le da je treba dodati: bolonjska reforma z arhaičnim državnim nasiljem podreja univerzo kapitalu, ki ga ni več, namreč industrijskemu kapitalu z začetkov 20. stoletja.

Vir: Mladina, 28. maj 2004

Priloga 15: Kolumna Milost za zločinca

Hrvaška: Heni Erceg

Milost za zločinca

Predsednik v odhajanju Stipe Mesić je z dejanjem cesarske milosti za leto dni skrajšal že tako smešno nizko zaporno kazen morilcu dvanajstletne deklice, ki je bila kriva samo tega, da so bili njeni starši Srbi

Dobil je glavno vlogo v dvodejanki o težkih časih. V prvem dejanju se je izkazal za odličnega igralca, v drugem je obveljal za takšnega, ki pozablja besedilo, občasno jeclja, se kar naprej moti ...

Ker si vsi seveda vedno bolje zapomnimo konec predstave, bo tako tudi s hrvaškim predsednikom Mesićem, ki se te dni po desetih letih poslavlja. Vendar ne bo odšel skromno, podobno kot prvi slovenski predsednik Milan Kučan, ne. Stipe še ne misli dvigniti rok od politike, zato te dni intenzivno potekajo zaključna dela pri temeljiti prenovi velike starinske vile v elitnem delu Zagreba. V to vladno trinadstropno stavbo, v katero so po nepotrebnem zmetali na kupe denarja, se bo Mesić kmalu vselil z vsemi svojimi privilegiji, ki jih bo po nekem bedastem zakonu imel - šoferjem, tajnico, kakim svetovalcem ... A to ni najpomembnejše za človeka, ki je nasledil mračnjškega diktatorja in dejansko kolikor toliko demokratiziral Hrvaško, ki se lahko pohvali z nekaj modrimi državnimi potezami, ki je bil pri političnem delu sproščen in se je očarljivo vedel do občinstva. V drugem mandatu pa se je zdelo, kakor da so dobro nadzorovane zavore popustile in se je razkril tudi skriti del njegovega značaja, zaradi katerega si je privoščil druženje z nenavadnimi liki iz kriminalnega okolja, prijateljeval s sumljivim založnikom, si izbiral dvomljive sodelavce ... Zato je mogoče reči, da ni znal oditi kot resen državnik s karizmo demokrata in antifašista, ampak bo zadnje dni svojega mandata izrabil prav za izničenje pomena teh pomembnih pridobitev, ki si jih je prizadeval vnesti v zanemarjeno, uničeno hrvaško družbo.

Skrajno pogubna - nikakor ne zaradi besnih odzivov iz Srbije, ampak zaradi Hrvaške same in občutljivosti odnosa do srbske skupnosti v državi - pa je Mesićeva nedavna pomilostitev vojnega zločinca Siniša Rimca. Kakor da je Mesić s pomilostitvijo človeka, ki je v zatilje ustrelil dvanajstletno deklico, sklenil življenjski krog in se vrnil na svoje nevarno izhodišče, na tisti čoln, v katerem je skupaj s Tuđmanom pred dvajsetimi leti ustanovil stranko, katere ideologija je dejansko pripomogla k temu, da je Siniša Rimac sploh postal morilec dvanajstletne deklice.

Ime ji je bilo Aleksandra Zec, skupaj z materjo so jo sredi noči v vojnem letu 1991 odpeljali iz njihove zagrebške hiše na Sljeme, tam so ji zavezali oči in potem so jo Rimac in drugi ustrelili v zatilje. Takoj nato so jih aretirali in dejanje so priznali, toda prav tako hitro so jih tudi oprostili - po zaslugi tedanjega javnega tožilca, danes pa visokega političnega funkcionarja Vladimirja Šeksa. Zaradi tako imenovane proceduralne napake! Rimac je bil potem obsojen na osem let zapor zaradi umora nekega hrvaškega vojaka in cele vrste zločinov nad državljani srbske narodnosti v Pakraški Poljani.

Mala Aleksandra Zec je kmalu postala sinonim za vse hrvaške vojne zločine, prav Stipe Mesić pa je v času, ko je deloval v opoziciji, zahteval kazen za zločince iz Pakraške Poljane in njihovega vodjo Tomislava Merčepa. Ta se je te dni kot boguvšečen ugleden državljani fotografiral s predsedniškim kandidatom Milanom Bandićem. No, ker je s starimi časopisnimi članki res hudič, smo takole mimogrede v Feralu našli dokaz, da se je z istim Merčepom, medvojnimi poveljnikom najhujših zlikovcev, svojčas javno družila tudi tedanja kandidatka za predsednico države in sedanja premierka Jadranka Kosor.

V glavnem, predsednik v odhajanju je z dejanjem cesarske milosti za leto dni skrajšal že tako smešno nizko zaporno kazen morilcu dvanajstletne deklice s politično in človeško porazno utemeljitvijo, da se je Rimac v zaporu vedel korektno in da je medtem postal oče dveh otrok. Mala Aleksandra Zec bi, če le ne bi bilo, oh, če ga le ne bi bilo, systemskega fašizma, danes najbrž prav tako imela otroke. Nerazumljiva je torej takšna poteza človeka, ki je svojo politično kariero, kljub številnim notranjim nasprotovanjem, gradil prav na propagiranju antifašizma. Potem pa je s pomilostitvijo morilca deklice, ki je bila kriva samo tega, da so bili njeni starši - oče je bil ubit prvi, mati skupaj z Aleksandro - Srbi, napravil oster ideološki rez v tkivo prav takega fašizma, ki je drugačen le po času dogajanja, njegov namen pa je bil enak - pobijanje pripadnikov nehrvaške narodnosti.

Stipetu Mesiću res ne moremo odrekati zaslug za detudmanizacijo Hrvaške, prav tako ne resnih državniških potez iz prvega mandata, drugega pa je zaznamovalo v glavnem njegovo globtroterstvo, obiski številnih krajev po vsem svetu, od katerih Hrvaška ni imela kake posebne koristi. Za to je resda veliko bolj kot Mesić sam kriva hrvaška vlada, ki jo je zanimala v glavnem njena lastna kriminalna dejavnost, ne pa resno gospodarsko sodelovanje države s svetom.

V regiji pa se je Mesić intenzivno ukvarjal z neresnim zavetništvom nad Bosno in Hercegovino in pokazal pomanjkanje politične občutljivosti v že tako ali tako krhkih odnosih s Srbijo, predvsem z nepotrebnim koketiranjem s Kosovom. Morda je bil razlog za to povsem pragmatičen in banalen - ker je hotel vrniti uslugo Albancem, ki naj bi, tako trdi marsikdo, financirali njegovo drugo predsedniško kampanjo. Potem je čisto na koncu pomilostil še vojnega zločinca Siniša Rimca. V glavnem, Mesić bi lahko odšel kot voditelj celotne regije, pa ni. Še več, v marsičem se je izenačil s političnimi pritlikavci, ki sebično in drobnjakarsko vladajo svojim malim fevdom, nastalim na razvalinah nekdanje države.

Vir: Mladina, 21. januar 2010

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Celje, 24. septembra 2012

Tanja Vučkovac
(lastnoročni podpis)